Gedragscode Flora- en faunawet voor gemeente Ridderkerk

Gedragsregels met betrekking tot bestendig beheer en onderhoud & ruimtelijke ontwikkelingen en inrichtingen, in het kader van de Flora- en faunawet.

Een unieke vondst in Ridderkerk.

In 1930 is de bleke schubwortel voor het laatst als wilde plant in Zuid-Limburg gezien. Tot verrassing van vele plantenkenners werd de plant in 1999 in Ridderkerk ontdekt. Deze parasitaire plant, die op de wortels van bomen leeft, is vermoedelijk aangevoerd met plantmateriaal. De bleke schubwortel kan zich ter plekke prima handhaven.

SAMENVATTING

In de Flora- en faunawet wordt de bescherming van de in het wild levende plant- en diersoorten geregeld. De wet verplicht een ieder om bij het verrichten van handelingen met alle beschermde soorten rekening te houden. Zo mogen uitvoerende werkzaamheden geen negatieve gevolgen hebben op het voortbestaan van beschermde soorten. Men zal dus moeten weten wat er leeft en hoe dieren zich gedragen. Dit vraagt voldoende kennis van de beschermde plant- en diersoorten.

De Flora- en faunawet kent een zorgplicht. Men moet voldoende zorg in acht nemen voor de in het wild levende planten en dieren. Om helder te krijgen wat “voldoende zorg” is, dient gewerkt te worden met een door het ministerie van EZ goedgekeurde gedragscode. In de gemeente Ridderkerk is hier tot op heden geen geldend document voor opgesteld. In Barendrecht ligt dit anders. Deze gemeente werkt sinds 2011 met een goedgekeurde gedragscode. Door deze gedragscode ook voor Ridderkerk vast te stellen, zijn de uitgangspunten voor beide gemeenten gelijk. Met het oog op de samenwerking in BAR verband een juiste keuze.

Goedgekeurde gedragscodes zijn bij het ministerie opgenomen in het Besluit: “Vrijstelling dier- en plantsoorten”. Wanneer de gebruiker volgens een dergelijke gedragscode op de juiste wijze werkt, heeft hij/zij ruimte om reguliere handelingen te verrichten in zijn beheergebied waar beschermde plant- en diersoorten voorkomen. Het op de juiste wijze werken is omschreven in de gedragsregels, die in deze gedragscode zijn opgenomen.

Het Vrijstellingsbesluit bevat vrijstelling voor drie categorieën, te weten: ‘bestendig gebruik’, ‘bestendig beheer en onderhoud’ en ‘ruimtelijke ontwikkelingen en inrichtingen’. De categorie ‘bestendig gebruik’ is in deze gedragscode niet verder uitgewerkt, omdat dit voor de gemeente niet van toepassing is.

Voor de categorie ‘bestendig beheer en onderhoud’ is het van belang dat de werkzaamheden zoveel mogelijk bestaan uit een voortzetting van de huidige praktijk. De categorie ‘ruimtelijke ontwikkelingen en inrichtingen’ betreft werkzaamheden die over het algemeen ingrijpende, functionele of ruimtelijke veranderingen met zich meebrengen voor een bepaald gebied.

De toepassing van deze gedragscode inzake geldigheid, naleving, handhaving, registratie en onvoorziene omstandigheden is afgekaderd. Zo heeft deze gedragscode alleen betrekking op de vrijstelling van artikel 75 van de Flora- en faunawet. Verplichtingen die voortkomen uit de beschermingswetgeving voor Natura 2000-gebieden, vallen buiten deze gedragscode.

De goedgekeurde gedragscode moet correct worden nageleefd, waarbij toezicht en handhaving een belangrijke rol spelen. Verder dient de gebruiker aan te kunnen tonen dat hij of zij handelt conform de goedgekeurde gedragscode. Verslaglegging is zodoende een vereiste.
Uitzonderingen kunnen zich voordoen bij onvoorziene omstandigheden. Bijvoorbeeld als er, ondanks een goede inventarisatie en voorbereiding, alsnog beschermde soorten worden aangetroffen. Calamiteiten vallen ook onder het kopje ‘onvoorziene omstandigheden’. Het bestrijden van calamiteiten (bijvoorbeeld een gevaarlijke boom) gaat voor de belangen van de flora en fauna.

Daarnaast is deze gedragscode bedoeld om bij het voorbereiden en uitvoeren van werkzaamheden in de openbare ruimte te zorgen voor een praktische en natuurvriendelijke aanpak. Dit om het risico op schade aan beschermde soorten flora en fauna te voorkomen, of te beperken.

De gedragsregels in de code beschrijven de wijze waarop bij de betreffende werkzaamheden wordt omgegaan met de (mogelijke) aanwezigheid van beschermde soorten.
In deze gedragscode wordt uitgegaan van drie soorten gedragsregels:
- algemene gedragsregels;
- gedragsregels voor bestendig beheer en onderhoud; en
- gedragsregels voor ruimtelijke ontwikkelingen en inrichtingen.

Bij de gedragsregels voor bestendig beheer en onderhoud is het van belang dat inzicht wordt gegeven in de perioden waarin de werkzaamheden dienen te worden uitgevoerd. Deze zijn terug te vinden in de natuurkalenders, die in tabelvorm zijn weergegeven. De informatie is zowel van belang voor de eigen organisatie als voor derden.

Het is van belang dat een ieder die in het openbare gebied werkt goed op de hoogte is van de gedragscode en specifiek de gedragsregels. Informatieoverdracht moet betrokkenen bewust maken. Andere belangrijke aspecten zijn controle, registratie en het actueel houden van de code.

Inhoud

		SAMENVATTING	**1**
1		**INLEIDING**	**4**
	1.1	Aanleiding	**4**
	1.2	Kader	**4**
	1.3	Doel van de gedragscode	**4**
	1.4	Natuurwaardenkaart 2014	**4**
	1.5	Leeswijzer	**5**
2		**FLORA- EN FAUNAWET & VRIJSTELLINGSBESLUIT**	**6**
	2.1	Categorisering van werkzaamheden	**6**
	2.2	Indeling beschermde soorten	**7**
	2.3	Schema vrijstellingsmogelijkheden ontheffingsplicht	8
3		**TOEPASSING GEDRAGSCODE**	**9**
	3.1	Geldigheid gedragscode	**9**
	3.2	Naleving gedragscode	**10**
	3.3	Handhaving en registratie	**10**
	3.4	Onvoorziene omstandigheden	**11**
4		**GEDRAGSREGELS**	**12**
	4.1	Algemene gedragsregels	**12**
	4.1.1	Voorbereiding van werkzaamheden	**12**
	4.1.2	Algemene gedragsregels bij uitvoering	**13**
	4.2.	Gedragsregels bij bestendig beheer en onderhoud	**14**
	4.2.1	Maaien en klepelen van kruidachtige en grasvegetaties	**14**
	4.2.2	Snoeien van bomen en beplanting	**15**
	4.2.3	Bermverlaging	**16**
	4.2.4	Schonen singels, watergangen, sloten en waterpartijen (natte profiel)	**17**
	4.2.5	Baggeren van waterbodems, herprofilering en herstelwerkzaamheden oevers	**19**
	4.2.6	Onderhoud wegen en verhardingen	**20**
	4.2.7	Werkzaamheden aan de ondergrondse infrastructuur	**21**
	4.2.8	Onderhoud (civieltechnische) bouw- en kunstwerken	**22**
	4.2.9	Onderhoud buitensport technische voorzieningen	**23**
	4.3	Gedragsregels bij ruimtelijke ontwikkelingen en inrichtingen	**24**
	4.3.1	Voorbereiding van nieuwe werken	**24**
	4.3.2	Rooien van bomen en beplantingen	**25**
	4.3.3	Graafwerkzaamheden	**26**
	4.3.4	Graven, afdammen, leegpompen en dempen van watergangen en -partijen	**27**
	4.3.5	Renovatie en sloop van bouw- en civieltechnische kunstwerken	**27**
	4.3.6	Hei- en bouwwerkzaamheden & aanleggen van wegen en verhardingen	**28**
5		**INPASSING IN DE ORGANISATIE**	**30**
	5.1	Informatieoverdracht van gemeente Ridderkerk	**30**
	5.2	Controleerbaarheid van werken volgens de gedragscode	**30**
	5.3	Actualisatie van de gedragscode en de verspreidingsgegevens	**30**
	5.4	Vervolgacties	**31**

Bijlage 1: Natuurwaardenkaart van Ridderkerk met overzicht algemeen beschermde soorten **32**
Bijlage 1 is een apart document en bestaat uit een omschrijving met plattegrond
Bijlage 2A: Tabel 1 algemeen beschermde plant- en diersoorten **33**
Bijlage 2B: Tabel 2 overige beschermde plant- en diersoorten **34**
Bijlage 2C: Tabel 3 streng beschermde plant - en diersoorten **36**
Bijlage 3: Lijst met jaarrond beschermde vogelnesten **38**
Bijlage 4: Definities **39**
Bijlage 5: Formulier voor vastleggen van inventarisatieresultaten en maatregelen **41**
Bijlage 6: Formulier voor vastleggen van afspraken **42**

INLEIDING

*- van de woorden die in de tekst zijn aangemerkt met een * staat de definitie in bijlage 4 -*

1.1 Aanleiding

Om niet in strijd met de Flora- en faunawet te handelen dient de gemeente een gedragscode op te stellen. De gedragscode geeft de gemeente namelijk de ruimte om binnen de kaders van de wet werkzaamheden in het openbare gebied uit te voeren, op locaties waar beschermde plant- en diersoorten voorkomen. Voor het opstellen van de gedragscode is de door het ministerie van EZ goedgekeurde gedragscode van Barendrecht aangehouden. Met het oog op de BAR samenwerking een logische keuze. Hier is in dit document verder gevolg aan gegeven.

1.2 Kader

De Flora- en faunawet voorziet in de bescherming van een groot aantal in Nederland (en in het wild) voorkomende plant- en diersoorten (zie bijlagen 2a, 2b, 2c en 3). Iedereen die aan het werk gaat in het landelijk en/of het stedelijk gebied krijgt te maken met de Flora- en faunawet. In de praktijk blijken de regels nogal eens te leiden tot administratieve lasten, doordat voor terugkerende werkzaamheden steeds opnieuw een ontheffing* van de verbodsbepalingen uit de Flora- en faunawet moet worden aangevraagd.
Daarom heeft het ministerie op 23 februari 2005 het 'Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten' vastgesteld. Met dat besluit is geregeld dat niet voor alle werkzaamheden, waarbij schade aan beschermde soorten wordt toegebracht, een ontheffing hoeft te worden aangevraagd. Binnen dit besluit wordt onderscheid gemaakt in 2 soorten vrijstellingen*, namelijk:

- een algehele vrijstelling voor algemeen beschermde soorten;
- een vrijstelling op voorwaarde dat wordt gehandeld conform een goedgekeurde gedragscode voor overige beschermde soorten (en soms ook voor streng beschermde soorten).

1.3 Doel van deze gedragscode

Het doel van deze gedragscode is het ruimte bieden aan de gemeente om gebruik te maken van de vrijstellingsmogelijkheden, die de Flora- en faunawet biedt voor de overige en streng beschermde soorten. Daarnaast beperkt het werken volgens een goedgekeurde gedragscode de administratieve last rond het aanvragen van ontheffingen, de uitvoeringstijd en de kosten van de nodige werkzaamheden.
Naast deze vrijstellingsmogelijkheden is deze gedragscode ook bedoeld om bij de voorbereiding en de uitvoering van werkzaamheden in de openbare ruimte te zorgen voor een praktische en bovenal natuurvriendelijke aanpak. Als gevolg van deze 'natuurvriendelijkheid' stijgt de biodiversiteit*, wat positief bijdraagt aan de woon-, leef- en verblijfsomgeving.
Deze gedragscode spitst zich toe op werkzaamheden die door of in opdracht van de gemeente Ridderkerk worden uitgevoerd. In het bijzonder spitst de code zich toe op de soorten waarvan het duurzaam in stand houden van de populatie beïnvloed kan worden door de uitvoering van deze werkzaamheden.
De gedragscode is niet van toepassing voor de andere groot groenbeheerders in de gemeente, zoals: het Natuur- en Recreatieschap, het Waterschap, Rijkswaterstaat en Stichting Zuid-Hollands Landschap. Deze organisaties dienen als gebiedseigenaar zelf voor een gedragscode te zorgen.

1.4 Natuurwaardenkaart Ridderkerk

De gemeente Barendrecht heeft in de gedragscode een apart hoofdstuk gewijd aan de in Barendrecht voorkomende beschermde plant- en diersoorten. Ridderkerk heeft hierover een aparte document opgesteld. Dit document is als bijlage 1 bij de gedragscode gevoegd. Het document kent dezelfde uitgangspunten en criteria. Immers de Flora- en faunawet is leidinggevend.
In 2012 is met het opstellen van de natuurwaardenkaart begonnen. De aanwezige gegevens over in Ridderkerk voorkomende beschermde plant- en diersoorten zijn beschreven en opgenomen op een kaart. Ook is gekeken naar beschermde plant- en diersoorten die mogelijk binnen de gemeente kunnen voorkomen, maar nog niet zijn aangetroffen. In de zomer van 2013 zijn nadere inventarisaties uitgevoerd. De nieuwste gegevens zijn in het document en op de kaart verwerkt. De kaart is gedigitaliseerd en dient als naslagdocument voor de eigen organisatie.

De kaart geeft een eerste indruk waar beschermde plant- en diersoorten in de gemeente zijn aangetroffen. Het kan als toets dienen bij werkzaamheden die in de openbare ruimte plaatsvinden of bij het verlenen van een omgevingsvergunning.

De kaart is niet statisch, immers plant- en diersoorten kunnen komen en gaan. Toekomstig onderzoek kan leiden tot nieuwe vondsten. Aan het einde van elk jaar vindt dan ook een herziening van de kaart plaats, die in het jaar daarop leidend is. De huidige Natuurwaardenkaart (opgesteld eind 2013) wordt om die reden omschreven als 'Natuurwaardenkaart 2014'.

Bijlage 1 is een belangrijk document bij deze gedragscode. Door het vaststellen van de gedragscode wordt ook ingestemd met de Natuurwaardenkaart 2014 van Ridderkerk.

De Natuurwaardenkaart kent de volgende aanbevelingen (zie hoofdstuk 6):

- invullen van de witte vlekken in de wijken waar nog onvoldoende onderzoek is gedaan;
- controleren van vleermuismeldingen (zomer 2013 uitgevoerd, gegevens zijn in oktober verwerkt);
- aanvullend onderzoek doen naar verblijfsplaatsen van huismus en gierzwaluw (start 2014);
- natuurwaardenkaart integreren in de organisatie (eind november 2013 zijn de gegevens voor de organisatie digitaal beschikbaar);
- opstellen van een gedragscode (hier voorziet deze gedragscode in);
- informeren groot groenbeheerders over beschermde plant- en diersoorten in hun beheergebied.

1.5 Leeswijzer

Deze gedragscode omvat een beschrijving van de wijze waarop bij verschillende werkzaamheden wordt omgegaan met de (mogelijke) aanwezigheid van beschermde plant- en diersoorten.
Daartoe wordt in hoofdstuk 2 ingezoomd op het doel van de Flora- en faunawet en de rangschikking van werkzaamheden en de beschermde soorten zoals genoemd in het Vrijstellingsbesluit.
Hoofdstuk 3 handelt over de toepassing van de gedragscode, waarbij onderwerpen als geldigheid, naleving, handhaving/registratie en onvoorziene omstandigheden worden belicht.
De gedragsregels, die bepalend zijn bij de uitvoering van de werkzaamheden, zijn beschreven in hoofdstuk 4. Hierbij is per type werkzaamheid aangegeven wanneer de activiteiten kunnen en mogen worden uitgevoerd en wat gedaan kan worden om de schade aan beschermde soorten tot een minimum te beperken.
In hoofdstuk 5 wordt beschreven hoe deze gedragscode, nadat deze is goedgekeurd, wordt gecommuniceerd, gecontroleerd en geactualiseerd.

<u>Bijlagen</u>
Tot slot zijn diverse bijlagen opgenomen, te weten: de Natuurwaardenkaart 2014 (bijlage 1).
Het overzicht van algemeen beschermde soorten (bijlage 2), soorten waarop de gedragscode betrekking heeft (bijlage 2a, 2b) en de lijst van de jaarrond beschermde vogelnesten (bijlage 3).
Definities van woorden die in de tekst zijn aangemerkt met een * staan in bijlage 4.
Een formulier voor het vastleggen van inventarisatieresultaten en maatregelen (bijlage 5) en een formulier voor het vastleggen van afspraken (bijlage 6).

2 FLORA- EN FAUNAWET & VRIJSTELLINGSBESLUIT

De in april 2002 vastgestelde Flora- en faunawet heeft tot doel de in het wild levende planten en dieren te beschermen met het oog op het in stand houden van de soorten.
De Flora- en faunawet is ontstaan uit verschillende Nederlandse soortbeschermingswetten en de soortbeschermingscomponent uit de Europese Habitatrichtlijn* en de Europese Vogelrichtlijn*.
Met de Flora- en faunawet heeft de Europese soortenbescherming dus een Nederlandse doorwerking gekregen.
De Flora- en faunawet gaat uit van het 'nee, tenzij beginsel'. Dit houdt in dat in beginsel alle schadelijke handelingen ten aanzien van beschermde dieren en planten verboden zijn (zie bijlage 1 voor de specifieke verbodsartikelen).
Op 23 februari 2005 is het "Besluit houdende wijziging van een aantal algemene maatregelen van bestuur in verband met wijziging van artikel 75 van de Flora- en faunawet en enkele andere wijzigingen" (AMvB* artikel 75) in werking getreden. Met dit besluit (ook wel het 'Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten) is geregeld dat niet steeds opnieuw een ontheffing hoeft te worden aangevraagd voor het uitvoeren van bepaalde werkzaamheden in de openbare ruimte.
Dit hoofdstuk omvat een overzicht van de in het Vrijstellingsbesluit gehanteerde categorisering van werkzaamheden en de indeling van beschermde soorten.

2.1 Categorisering van werkzaamheden

Het Vrijstellingsbesluit maakt onderscheid in 3 verschillende categorieën van werkzaamheden, te weten:

- Bestendig beheer en onderhoud
Bij bestendig beheer en onderhoud is het cruciaal dat de werkzaamheden bestaan uit de voortzetting van een praktijk die gericht is op het behoud van de bestaande situatie. Deze werkzaamheden worden al langer op eenzelfde manier uitgeoefend en hebben kennelijk niet verhinderd – of er zelfs aan bijgedragen – dat zich beschermde soorten in het gebied hebben gevestigd. Vaak worden deze werkzaamheden uitgevoerd aan de hand van meerjarige beheer- of onderhoudsplannen. Tot deze categorie behoort het maaien en klepelen van grasvegetaties (par. 4.2.1), het snoeien van bomen en beplantingen (4.2.2), het verlagen van bermen (4.2.3), het schonen van waterlopen en –partijen (4.2.4), het baggeren van waterbodems (4.2.5), het onderhoud aan wegen en verhardingen (4.2.6), werkzaamheden aan de ondergrondse infrastructuur (4.2.7), het onderhoud aan (civieltechnische) bouw- en kunstwerken (4.2.8) en het onderhoud aan buitensport technische voorzieningen (4.2.9).
Van fundamenteel belang is dat er wel sprake is van bestendigheid. Zodra er grote veranderingen worden doorgevoerd, is er geen sprake meer van bestendig beheer en/of onderhoud (bijvoorbeeld wezenlijke techniek- of machineveranderingen, ingrijpende grootschalige maatregelen, achterstallig onderhoud, etc.).

Onder deze categorie valt niet het beheer en de bestrijding van schade aangericht door dieren. De Flora- en faunawet kent hiervoor nadere regelgeving vastgelegd in het besluit beheer en schade-bestrijding dieren.
Om er voor te zorgen dat bij werkzaamheden in het kader van 'bestendig beheer en onderhoud' geen dieren worden gedood, kan het opzettelijk verontrusten als schade beperkende maatregel worden ingezet. Het mag echter geen vrijblijvendheid worden en alleen worden ingezet als uiterst middel en in bepaalde periodes (buiten het broedseizoen*).

- Bestendig gebruik
Bestendig gebruik omvat jarenlange activiteiten die samenhangen met de landschappelijke kwaliteiten van een gebied en die daarin zijn ingepast. Algemene voorbeelden hiervan zijn het gebruik van militaire oefenterreinen, recreatiegebieden en –terreinen en grootschalige evenementen op daarvoor bestemde terreinen, zoals motorcrosses. Ook hiervoor geldt dat de activiteiten al langer op dezelfde manier worden uitgevoerd en kennelijk niet hebben verhinderd – of er zelfs aan bijgedragen – dat zich beschermde soorten hebben gevestigd.
Zodra veranderingen worden aangebracht in frequentie, omvang of intensiteit (en er dus duidelijk wordt afgeweken van de gebruikelijke gang van zaken), is niet langer sprake van bestendig gebruik. In Ridderkerk vinden geen activiteiten plaats van een dergelijke omvang. Deze categorie is daarom niet nader uitgewerkt in deze gedragscode.

- Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting
Onder deze categorie vallen veel werkzaamheden zoals klein- en grootschalige reconstructies, de aanleg en herinrichting van wegen, bedrijventerreinen en woonwijken, de bouw of sloop van woningen, kunstwerken etc. Het betreft doorgaans werkzaamheden die ingrijpende, functionele of ruimtelijke veranderingen met zich mee brengen voor een gebied. Om het uitvoeren van achterstallig onderhoud wordt gezien als ruimtelijke ontwikkeling en inrichting en niet als 'bestendig beheer en onderhoud'. Hoe groter het betreffende gebied of hoe ingrijpender de werkzaamheden, hoe groter de kans op schade aan beschermde plant- en diersoorten.
In deze gedragscode behoort tot deze categorie het voorbereiden van nieuwe werken (par. 4.3.1), het rooien van bomen en beplantingen (4.3.2), het uitvoeren van graafwerkzaamheden (4.3.3), het afdammen, dempen of graven van watergangen en –partijen (4.3.4), het slopen van bouw- en civiel-technische kunstwerken (4.3.5), het uitvoeren van hei- en bouwwerkzaamheden & het aanleggen van wegen en verhardingen (4.3.6).

2.2 Indeling beschermde soorten

In het Vrijstellingsbesluit wordt onderscheid gemaakt in drie categorieën beschermde soorten, de zogenaamde tabel 1-, tabel 2- en tabel 3-soorten* (zie bijlage 2a, 2b, 2c).

<u>Tabel 1 – Algemeen beschermde soorten (algemene vrijstelling van ontheffingsplicht).</u>
Het betreft 43 stuks algemeen voorkomende plant- en diersoorten waarvoor in beginsel een vrijstelling van de ontheffingsplicht geldt indien men voldoende algemene voorzorgsmaatregelen (zorgvuldig handelen*) neemt. Deze soorten vallen buiten het bereik van deze gedragscode.

<u>Tabel 2 – Overige beschermde soorten (vrijstelling met gedragscode of ontheffing).</u>
Het betreft 101 stuks minder algemene, veelal zeldzame en/of bedreigde plant- en diersoorten waarvoor altijd een ontheffing is vereist voor schadelijke ingrepen, tenzij gewerkt wordt conform een door de Minister van EZ goedgekeurde gedragscode. Vrijstelling geldt alleen als sprake is van werkzaamheden die in deze gedragscode zijn beschreven en de juiste voorzorgsmaatregelen (de gedragsregels; hoofdstuk 4) worden genomen.

<u>Tabel 3 – Streng beschermde soorten (vrijstelling met gedragscode of ontheffing).</u>
In deze tabel staan zeldzame en veelal bedreigde plant- en diersoorten welke zijn opgenomen in bijlage 1 van het 'Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantsoorten (38 stuks) en in bijlage IV van de Habitatrichtlijn (70 stuks). Wettelijk geldt deze gedragscode alleen voor de streng beschermde soorten als de werkzaamheden kunnen worden aangeduid als 'bestendig beheer en onderhoud' en 'bestendig gebruik'.
Deze gedragscode is voor streng beschermde soorten niet van toepassing op werkzaamheden die vallen onder het begrip 'ruimtelijke ontwikkelingen en inrichtingen'. Wanneer de soorten uit deze tabel schade ondervinden van zulke werkzaamheden, dient altijd een ontheffing te worden aangevraagd. Ook is het niet toegestaan om streng beschermde soorten in het kader van 'bestendig gebruik' en 'ruimtelijke ontwikkelingen en inrichtingen' opzettelijk te verontrusten (verbodsbepaling 10).

<u>Vogels</u>
Vogelsoorten zijn niet in de tabellen opgenomen, omdat zij in de Flora- en faunawet een aparte plaats hebben gekregen. Bij vogels is het van belang dat rekening wordt gehouden met het broedseizoen*. De Flora- en faunawet kent overigens geen standaardperiode voor het broedseizoen, het gaat er om of er sprake is van een broedgeval.
De meeste vogels maken elk broedseizoen een nieuw nest of zijn in staat om een nieuw nest te maken. Deze vogelnesten zijn voor eenmalig gebruik en vallen alleen tijdens het broedseizoen onder de bescherming van artikel 11 van de Flora- en faunawet. Buiten het broedseizoen, mogen dus zonder ontheffing nesten worden verplaatst of verwijderd. Er zijn echter uitzonderingen!

Er zijn vogels die hun verblijfplaats het hele jaar gebruiken of elk jaar terugkeren naar hetzelfde nest. Daarom wordt ook onderscheid gemaakt in nesten die het hele jaar door zijn beschermd, waarvoor dan ook de verbodsbepalingen van artikel 11 van de Flora- en faunawet geldt. Deze nesten zijn onder te verdelen in de volgende categorieën:

1. Nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust- en verblijfplaats (bijv. steenuil);
2. Nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk zijn van bebouwing of biotoop*. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (bijv. roek, gierzwaluw en huismus);
3. Nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk zijn van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en beperkt beschikbaar (bijv. ooievaar, kerkuil en slechtvalk);
4. Vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn een nest te bouwen (bijv. boomvalk, buizerd en ransuil).

Al deze categorieën zijn terug te vinden in de 'lijst jaarrond beschermde vogelnesten' welke is opgenomen in bijlage 3. In deze lijst worden ook soorten genoemd die behoren tot categorie 5. Deze soorten zijn buiten het broedseizoen niet beschermd, alleen dient wel extra onderzoek te worden uitgevoerd. Het gaat hierbij om:

5. Nesten van vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen.

Categorie 5-soorten zijn wel jaarrond beschermd als zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen.

2.3 Schema vrijstellingsmogelijkheden ontheffingsplicht

Bovenstaande paragrafen kunnen worden samengevat in onderstaand schema:

Categorie	Algemene Verbodsbepalingen	algemeen beschermde soorten (tabel 1 Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantsoorten	overig beschermde soorten (tabel 2 Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantsoorten)	streng beschermde soortten (tabel 3 Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantsoorten) en bijlage IV van de Habitatrichtlijn)
Bestendig beheer en onderhoud	artikel 8 t/m 12			
Bestendig gebruik	art. 8, 9, 11 en 12			
	artikel 10 opzet-telijke verstoring			
Ruimtelijke ontwikkelingen en inrichtingen	artikel 8 t/m 12			

	algehele vrijstelling van de ontheffingsplicht
	vrijstelling ontheffingsplicht, mits in het bezit en gewerkt wordt conform een goedgekeurde gedragscode
	Ontheffingsplicht (=ontheffing aanvragen)

TABEL 1: SCHEMA VRIJSTELLINGSMOGELIJKHEDEN ONTHEFFINGSPLICHT

Vogels zijn buiten dit schema gelaten. In de vorige paragraaf (2.2) is dit nader toegelicht.

3. TOEPASSING GEDRAGSCODE

Het hebben van een gedragscode is geen vrijbrief om –bewust of onbewust– de Flora- en faunawet te overtreden. Allereerst is het belangrijk dat er gewerkt wordt volgens een geldige gedragscode. Daarnaast vraagt een goedgekeurde gedragscode ook om te worden nageleefd, waarbij toezicht en handhaving een belangrijke rol spelen. Toch kan er, ondanks het hebben en naleven van een goedgekeurde gedragscode, sprake zijn van onvoorziene omstandigheden.

Deze onvoorziene omstandigheden komen hieronder aan bod.

3.1 Geldigheid Gedragscode

De voorliggende gedragscode is opgesteld op basis van de gedragscode in Barendrecht.
De gedragscode Barendrecht is in 2010 opgesteld en van ministeriële goedkeuring voorzien voor een periode van tenminste 5 jaar. Door deze goedgekeurde gedragscode over te nemen kan Ridderkerk hier meteen mee gaan werken.

Andere activiteiten dan de genoemde gedragsregels om schade aan overige en streng beschermde soorten te voorkomen, vallen niet onder de reikwijdte van de goedkeuring. Hierbij gaat het vooral om aanpassingen die tot gevolg hebben dat de bescherming van soorten vermindert.
Aanpassingen die voldoen aan de eisen uit het ‘Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten’ en die de verstoring van en schade aan beschermde soorten verminderen, vallen wel onder de goedkeuring. Één van die eisen is dat dergelijke aanpassingen worden opgesteld door ecologische deskundigen met kennis van de betreffende soort of soortengroep.
De gedragscode kan tussentijds worden aangepast enkel op redelijke verzoek van de ondertekenende partijen of vanwege ontwikkelingen in de praktijk die aanpassingen noodzakelijk maken. Bij het recent doornemen van de Barendrechtse gedragscode bleek daar geen aanleiding toe.

Voorafgaand aan het verstrijken van de ‘5-jaar-termijn’ wordt door de ondertekende partijen getoetst of het aanpassen of uitbreiden van de gedragscode noodzakelijk is (naar aanleiding van de opgedane ervaringen). Door aan het einde van de geldigheidstermijn de gedragscode te evalueren, kunnen de verbeteringen en aanpassingen worden doorgevoerd. Dit wordt straks in BAR verband opgepakt.
De aangepaste gedragscode moet vervolgens opnieuw bij de Minister van EZ worden aangeboden.

De gedragscode geldt uiteraard niet als vrijstelling voor situaties waar de Flora- en faunawet niet in voorziet. Het Vrijstellingsbesluit heeft onder andere geen betrekking op het handelen dat voortvloeit uit zelfstandige (wettelijke) procedures, zoals het operationeel peilbeheer en functietoekenning of –wijziging. De gedragscode heeft uitsluitend betrekking op vrijstelling van artikel 75 van de Flora en faunawet en geldt bijvoorbeeld niet voor plaag- en ongediertebestrijding dat onder artikel 68 van de Flora- en faunawet valt.

Ook artikel 13 ‘het bemachtigen en elders uitzetten (verplaatsen) van soorten’ is niet in deze gedragscode opgenomen. In enkele gedragsregels (hoofdstuk 3) is wel melding gemaakt van het wegvangen en uitzetten van soorten. Daarbij gaat het alleen om het overzetten van soorten in leefgebieden die direct grenzen aan het leefgebied waar de soort is weggevangen.
Wanneer soorten in een nieuw leefgebied worden uitgezet, anders dan dat ze op eigen kracht dit hadden kunnen bereiken, is een vrijstelling middels deze gedragscode niet van toepassing. Hiervoor moet dan een ontheffing worden aangevraagd van artikel 13 van de Flora- en faunawet.

3.2 Naleving gedragscode

Het is vanzelfsprekend dat de in deze gedragscode opgestelde gedragsregels moeten worden nageleefd. Pas dan geldt de vrijstelling van de Flora- en faunawet, zoals bedoeld in het Vrijstellingenbesluit. Bovendien moet rekening gehouden worden met cumulatie, dat wil zeggen dat verschillende maatregelen apart wellicht geen effect hebben, maar dat die maatregelen samen (bijvoorbeeld in tijd of ruimte) misschien wel degelijk effect hebben.
Een verdere vereiste voor de vrijstelling is de verslaglegging zoals omschreven is in par. 5.2., waarbij aangetoond dient te worden dat volgens de gedragscode is en wordt gewerkt.

Wanneer door wat voor omstandigheden dan ook niet conform de gedragscode wordt of kan worden gewerkt, moet een ontheffing worden aangevraagd voor het overtreden van de betreffende verboden uit de Flora- en faunawet.

Op basis van gedelegeerde verantwoordelijkheid zorgt de gemeente Ridderkerk voor het naleven van de gedragscode door diegene die in opdracht van de gemeente handelen, zoals aannemers. Hiertoe worden door de betrokken partijen afspraken vastgelegd, conform bijlage 6 van deze gedragscode.

Deze afspraken hebben betrekking op de planning van de werkzaamheden en de instructie van het in te zetten personeel en onderaannemers. De gemeente controleert de naleving hiervan. Degene die de werkzaamheden uitvoert, heeft hierin wel degelijk ook een eigen verantwoordelijkheid. Dergelijke zaken dienen in contracten en/of bestekken* te worden opgenomen.

2.3 Handhaving en registratie

Over de handhaving van de Flora- en faunawet en de rol van de gedragscode in deze stelt de toelichting op het Vrijstellingenbesluit:

> De gebruiker dient ten genoegen van de handhaver aan te tonen dat hij handelt conform de goedgekeurde gedragscode. De bewijslast ligt derhalve bij de gebruiker van de vrijstellingen.
> De gebruiker van de vrijstellingen is vrij om te bepalen hoe hij dit aantoont. Over het algemeen zal een gedragscode die concreet en duidelijk is geformuleerd, het voldoen aan bewijslast vergemakkelijken. Het verdient aanbeveling bij het opstellen van de gedragscode reeds rekening te houden met de bewijslast. Voorts kan het vastleggen van gegevens in bepaalde fasen van de werkprocessen bijdragen aan het voldoen aan de bewijslast, bijvoorbeeld gegevens over de beschermde dieren en planten die zijn aangetroffen bij de inventarisatie.

Voorafgaand het opstellen van deze gedragscode is een inventarisatie gehouden, waarbij de gevonden beschermde plant- en diersoorten binnen de gemeente Ridderkerk in beeld zijn gebracht. De inventarisatie is vastgelegd op de Natuurwaardenkaart 2014 (bijlage 1). Het is dus bekend waar deze soorten kunnen voorkomen. In de verslagen met betrekking tot de uitgevoerde of nog uit te voeren werkzaamheden, dient te worden vermeld hoe de gedragsregels uit deze gedragscode zijn nageleefd of zullen worden nageleefd.

Handhaving gebeurt door de Algemene Inspectiedienst* (AID). Ook de politie kan in geval van overtreding van de Flora- en faunawet ingrijpen. In geval van overtreding van de Flora- en faunawet kan de handhaver het werk stilleggen, de activiteit verbieden of beëindigen en/of een proces-verbaal opmaken.

> Overtreding van de Flora- en faunawet is een economisch delict. Hierop zijn relatief hoge boetes mogelijk, die door de rechter worden opgelegd. Er is geen afkoop mogelijk van rechtsvervolging door aan de handhaver een boete te betalen. In alle gevallen worden geconstateerde overtredingen behandeld door het Openbaar Ministerie (Justitie).

Indien geconstateerd wordt dat er niet volgens de gedragscode en dus in strijd met de Flora- en faunawet, is gehandeld, wordt melding gedaan bij de AID (telefoonnummer meldkamer AID: 045 – 5466230).

2.4 Onvoorziene omstandigheden

Wanneer ondanks een goede inventarisatie en/of voorbereiding tijdens de uitvoering van de werkzaamheden alsnog overige of streng beschermde soorten worden aangetroffen, is er sprake van ‘onvoorziene omstandigheden’. Een dergelijke onvoorziene omstandigheid heeft mogelijk consequenties voor het uitvoeren van de werkzaamheden. Er dient in geval van een onvoorziene omstandigheid direct een deskundige op het gebied van flora en fauna te worden ingeschakeld. Deze bepaalt wat gedaan kan worden om (verdere) schade aan de aangetroffen soort/soorten te voorkomen.

In eerste instantie is het belangrijk dat gekeken wordt of overtreding van de verbodsbepalingen kan worden voorkomen. Als dit niet tot de mogelijkheden behoort, dan moet geprobeerd worden om de betreffende planten en/of dieren zonder schade te verplaatsen. Indien dit niet mogelijk is, dient gekeken te worden of dan wel door fasering van de werkzaamheden of door middel van planwijziging de aangetroffen soorten alsnog kunnen worden gespaard. Bij fasering valt te denken aan het overslaan van bepaalde locaties of het spreiden van de werkzaamheden over een langere periode. Het is van belang dat de genomen maatregelen en de eventuele, zowel positieve als negatieve, effecten op de beschermde soorten goed worden gedocumenteerd. Een dergelijke verslag dient door de ingeschakelde deskundige te worden opgesteld.

Indien het in redelijkheid niet mogelijk is om zonder schade, fasering of planwijziging de werkzaamheden uit te voeren, dient zo spoedig mogelijk contact te worden opgenomen met de Dienst Regelingen*. Dit om te komen tot een passende oplossing voor de aangetroffen soort/soorten. Uitgangspunt is wel dat de maatschappelijke verantwoordelijkheid, zoals veiligheid, voorrang heeft.

Ook calamiteiten vallen onder het kopje ‘onvoorziene omstandigheden’. Er is sprake van een calamiteit als het gaat om:
- levenbedreigende situaties (brandgevaar, overstromingen, epidemieën, etc.);
- situaties waardoor ongevallen kunnen ontstaan (bomen die dreigen om te vallen, stagnerend water op rijbanen of in watergangen, etc.);
- volksgezondheidsrisico’s of risico voor flora en fauna (bestrijding eikenprocessierups, iepziekte, bacterievuur bij meidoorns, etc.)
- incidentele schade (stormschade, aanrijschade, brandschade, etc.)

Het bestrijden van calamiteiten heeft voorrang voor de belangen van de flora en fauna. Daarom kan het voorkomen dat bij calamiteitenbestrijding de regels uit de gedragscode (tijdelijk) niet kunnen worden nageleefd. In dit geval dient de opdrachtgever (projectleider) de Dienst Regelingen naderhand alsnog te informeren over de aangebrachte schade aan beschermde flora en/of fauna. In specifieke gevallen moet achteraf alsnog ontheffing worden aangevraagd.

4. GEDRAGSREGELS

De in dit hoofdstuk opgenomen gedragsregels omschrijven op welke wijze werkzaamheden moeten worden uitgevoerd. Het doel daarvan is om voldoende zorgvuldigheid in de omgang met beschermde flora en fauna te garanderen en onnodige overtredingen van de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet te voorkomen of te beperken.

Hiervoor gelden algemene gedragsregels voor de wijze van uitvoering en gedragsregels die betrekking hebben op specifieke werkzaamheden. De algemene gedragsregels dienen te worden gehanteerd bij alle werkzaamheden waarbij gebruik wordt gemaakt van de vrijstelling vanuit deze gedragscode.
Deze gedragsregels hebben betrekking op de voorbereiding van werkzaamheden en op de algemene gedragsregels bij uitvoering (par. 3.1).

De overige gedragsregels zijn enkel van toepassing bij uitvoering van de specifieke maatregelen waarbij ze staan vermeld. Deze specifieke gedragsregels zijn verdeeld in werkzaamheden die behoren tot bestendig beheer en onderhoud (par. 3.2) en tot ruimtelijke ontwikkelingen en inrichtingen (par. 3.3). De specifieke gedragsregels zijn dus in principe een aanvulling op de algemene gedragsregels. Waar in de tekst sprake is van ‘soort’ of ‘soorten’, gaat het om de bescherming van populaties en niet om individuen.

In dit hoofdstuk wordt gebruik gemaakt van zogenaamde natuurwerkkalenders. Deze kalenders zijn een hulpmiddel bij het plannen van de werkzaamheden, teneinde de eventuele verstoring van beschermde flora en fauna te minimaliseren. De aangegeven gunstige en ongunstige perioden staan daarmee niet vast, maar zijn richtlijnen.

Bij afdeling beheer en uitvoering (groenbeheer) heeft voor tabel 3-soorten een gedetailleerde natuurkalender* beschikbaar. De afdeling heeft ook een natuurkalender beschikbaar voor de 193 broedvogels die in Nederland voorkomen.

4.1 Algemene gedragsregels

4.1.1 Voorbereiding van werkzaamheden

Inzicht in de kwetsbaarheid tijdens periodes van voortplanting, (winter)rust en/of migratie vormt de basis voor de planning van de werkzaamheden. Anders gezegd: werken in de voor de (populaties van) soorten minst kwetsbare periode en als dat niet mogelijk is, aanvullende maatregelen, voorschriften of beperkingen inzetten. Om die reden wordt bij het opstellen van onderhoud- en beheerplannen vermeld op welke locaties overige en streng beschermde soorten voorkomen of zijn te verwachten (de Natuurwaardenkaart Ridderkerk dient daarbij als basis).

Het beheer en onderhoud van de openbare ruimte binnen de gemeente Ridderkerk is voor een belangrijk deel uitbesteed aan externen. Meestal liggen aan de uit te voeren werkzaamheden, in het kader van bestendig beheer en onderhoud, bestekken ten grondslag. Door in deze bestekken een bepaling ‘Flora- en faunawet ’ op te nemen wordt de uitvoerende partij al in de contractfase op de hoogte gesteld van de binnen de gemeente Ridderkerk geldende gedragscode.
Deze bepaling luidt als volgt:

51.03.10 Flora- en faunawet

- 01 Van de aannemer wordt verwacht dat bij de uitvoering van de werkzaamheden zorgvuldig wordt gehandeld ten aanzien van de middels de Flora- en faunawet beschermde plant- en diersoorten. Invulling geven aan Algemene Zorgplicht (art. 2) en met name rekening houden met zwaarder beschermde soorten uit de drie tabellen van de Flora- en faunawet.
- 02 De aannemer is verplicht om zich te houden aan de in de gedragscode van de gemeente Ridderkerk voorgeschreven uitgangspunten, aanvullende maatregelen, voorschriften of beperkingen. Degene die belast is met het toezicht op de uitvoering van de werkzaamheden, dient de aannemer hierop te controleren en verslag te doen van de bevindingen en/of afwijkingen (zie par. 5.2). Op aanvraag van de uitvoerende partij geeft de gemeente inzicht in het voorkomen van beschermde soorten die (mogelijk) getroffen worden door de werkzaamheden.

Wordt als het gunningscriterium* ‘de economisch meest voordelige inschrijving’ gehanteerd, dan dient de gedragscode een vast beoordelingscriterium te zijn in het aan te leveren plan van aanpak.

4.1.2 Algemene gedragsregels bij uitvoering

In de onderhoud- & beheerplannen en in de onderhoudsbestekken geeft de gemeente aan hoe te voorkomen dat afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van het in stand houden van de overige en strenge beschermde (populaties van) soorten.

In beginsel wordt bij alle werkzaamheden, die worden uitgevoerd in het kader van bestendig beheer en onderhoud, de volgende elementen gespaard:

- broedkolonies en andere vaste nestplaatsen van vogels (zoals nestholten van ijsvogels en oeverzwaluwen, holten van spechten, horsten van roofvogels, etc.);
- plaatsen waar overige en streng beschermde soorten vissen en amfibieën paaien, eieren afzetten, opgroeien of overwinteren;
- kolonies van vleermuizen en zomer- en winterverblijfplaatsen in bomen en gebouwen;

Als beschadiging van bovengenoemde elementen onvermijdelijk is, wordt altijd ontheffing aangevraagd bij de Dienst Regelingen van het Ministerie van EZ. Zo nodig wordt nader onderzoek gedaan om de aanwezigheid van broedende vogels en vleermuizen uit te sluiten. Een dergelijk onderzoek wordt uitgevoerd door een ecoloog of iemand met gedegen kennis van zaken.

Voor wat betreft het uitsteken van beschermde planten, het vangen van beschermde dieren en het elders weer terugplanten of uitzetten, gebeurt altijd onder begeleiding van en op aanwijzing van een ecologisch deskundig persoon met kennis van de betreffende soorten.
Daarnaast wordt bij werkzaamheden die plaatsvinden na zonsondergang, rekening gehouden met de trek van kikkers en padden (is alleen in het vroege voorjaar).

4.2 Gedragsregels bij bestendig beheer en onderhoud

4.2.1 Maaien en klepelen van kruidachtige- en grasvegetaties

Onder maaien wordt verstaan het afmaaien van de grasvegetatie gecombineerd met het afvoeren van het vrijgekomen maaisel, al dan niet in dezelfde werkgang. Bij het klepelen van de grasvegetatie wordt het vrijgekomen gekneusd en wordt het niet afgevoerd. Het doel van beide werkmethoden is echter wel gelijk, namelijk het kort houden van de vegetatie en om opslag van houtachtige gewassen te voorkomen. Ook uit het oogpunt van verkeersveiligheid (behoud van het overzicht) is het van belang dat op zichtlocaties regelmatig wordt gemaaid.

Indien er maai- of klepelwerkzaamheden plaatsvinden op plaatsen waar overige en streng beschermde soorten (bijlage 3) voorkomen, wordt de uitvoeringsdatum afgestemd op het in stand houden van deze soorten, conform de volgende uitgangspunten:

- maaiwerkzaamheden worden in beginsel uitgevoerd buiten het broedseizoen (na 15 juli en voor 15 maart). Het broedseizoen is echter geen standaardperiode, het is van belang of er daadwerkelijk een broedgeval aan de orde is;
- in afwijking van bovengenoemde periode mogen maaiwerkzaamheden alleen vanaf 1 juni worden uitgevoerd, mits voorafgaand is gecontroleerd en tijdens de werkgang goed wordt gelet op broedende vogels, hun nesten, eieren en jongen, zodat deze tijdens het maaien worden gespaard. Dit geldt overigens ook voor bloeiende, overige en streng beschermde plantensoorten;
- in laatste instantie mogen de maaiwerkzaamheden alleen in de periode van 15 maart tot 1 juni worden uitgevoerd, als er geen overige of strenge beschermde soorten aanwezig zijn. Als deze wel aanwezig zijn moet een ontheffing worden aangevraagd voor aanvang van de beoogde werkzaamheden;
- op locaties waar broedactiviteiten van laatbroedende vogels (zoals kwartelkoning) wordt vermoed, worden de maaiwerkzaamheden uitgesteld tot na 15 augustus;
- op locaties waar overige en streng beschermde zoogdieren of vlinders voorkomen, wordt in principe gemaaid buiten het voortplantingsseizoen (1 april – 1 september). Bij het maaien in deze periode wordt in de directe omgeving van nesten/holen niet gemaaid Ten aanzien van vlinders worden de waardplanten* opgezocht en 0,5 meter om deze plant niet gemaaid;
- maaiwerkzaamheden welke worden beperkt tot de bebakeningsstroken en (uit)zichthoeken, kunnen het hele jaar door worden uitgevoerd, omdat op die locatie geen beschermde soorten te verwachten zijn;
- gazons en andere intensief gemaaide of gebruikte kruidachtige vegetaties mogen jaarrond worden gemaaid, omdat daar over het algemeen geen overige en streng beschermde soorten zijn te verwachten. Feit blijft wel dat als er voorafgaand of tijdens het maaien beschermde zoogdieren (bijv. egel) worden aangetroffen, deze niet moedwillig mogen worden gedood.

Maanden Soortengroep (bijl. 3)	**jan**		**feb**		**mrt**		**apr**		**mei**		**jun**		**Jul**		**aug**		**sep**		**okt**		**nov**		**dec**	
Onbeschermde soort																								
Planten																								
Zoogdieren																								
Vogels																								
Amfibieën en reptielen																								
Vissen																								
Ongewervelden																								
	1e voorkeursperiode (met minder afbreuk aan populaties en soorten																							
	2e voorkeursperiode (mits er gemaaid en geklepeld wordt de nodige schadebeperkende maatregelen																							
	niet schonen, mits noodzaak aanwezig is (maatregelen treffen om soorten uit bijl. 3 te ontzien)																							

TABEL 1: NATUURWERKKALENDER MAAIEN/KLEPELEN KRUIDACHTIGE EN GRASVEGETATIES

Bovenstaande fasering in tijd biedt doorgaans voldoende bescherming voor de aanwezige beschermde soorten. Daarnaast dient rekening te worden gehouden met onderstaande aanvullende maatregelen, voorschriften of beperkingen:

- groeiplaatsen van overige en streng beschermde plantensoorten worden niet gemaaid, voordat deze zich voldoende hebben kunnen vermeerderen zodat de functies van het leefgebied van voorkomende beschermde soorten blijft gehandhaafd. Dit gebeurt door te maaien na de zaadzetting (na 15 juli) of door minimaal 25% van het groeiplaatsareaal later te maaien of bij toerbeurt over te slaan. Voorafgaand aan de werkzaamheden wordt dit bepaald door degene die verantwoordelijk is voor de controle op de uitvoering van de werkzaamheden;
- wanneer sprake is van de aanwezigheid van vogels, dan worden de vogels, hun nesten, eieren en jongen voor aanvang van de werkzaamheden actief opgespoord en gespaard. Dit houdt in dat locaties met nesten, eieren of jongen niet worden gemaaid of dat voldoende afstand wordt aangehouden tot het nest. De aan te houden afstand is afhankelijk van de soort en dient te worden bepaald door een deskundige;
- als niet buiten het broedseizoen kan worden gewerkt, dan kan besloten worden om het gebied ongeschikt te maken voor broedvogels. Deze tijdelijke en incidenteel toepasbare maatregel kan bestaan uit het (zeer) kort houden van de grasvegetatie of door het gebied dagelijks te betreden. Dergelijke maatregelen dienen uitsluitend tegen te gaan dat soorten zich er gaan vestigen en niet ter bestrijding van de al aanwezige soorten;
- de maaiwerkzaamheden worden zodanig uitgevoerd (bijvoorbeeld maaien van binnen naar buiten) dat de aanwezige dieren de mogelijkheid hebben te ontsnappen; gebruik van aangepast materieel zoals wildredders;
- egels hebben de gewoonte om zich bij naderend gevaar op te rollen in plaats van weg te vluchten. Controleer vóór het te maaien of te klepelen gebied op de aanwezigheid van egels. Eventueel aangetroffen egels worden (voorzichtig) verplaatst naar een nabijgelegen plek waar voldoende dekking is en geen werkzaamheden plaatsvinden;
- bij verspreid voorkomen van waardplanten wordt minimaal 33% van het groeiplaatsareaal niet gemaaid. Uitzondering hierop zijn plantensoorten die worden aangemerkt als plaagsoorten.
- het omschakelen van maaien naar klepelen kan alleen plaatsvinden als dit geen gevolgen heeft voor de eventueel aanwezige overige en streng beschermde soorten. Voordat de keuze van omschakelen wordt bepaald, wordt dit door een deskundig ecoloog onderzocht om te voorkomen dat een geschikt leefgebied verloren gaat.

4.2.2 Snoeien van bomen en beplanting

Het snoeien van bomen en beplanting heeft als doel deze houtopstanden veilig en vitaal te houden. Het vellen, rooien of kappen van bomen uit het oogpunt van beheer en onderhoud (bijvoorbeeld naar aanleiding van boomveiligheidscontroles) valt ook onder deze gedragsregel. Het verwijderen van bomen anders dan uit het oogpunt van beheer en onderhoud, valt onder de categorie ‘Ruimtelijke ontwikkelingen en inrichtingen’ (par. 3.3.2.)
Indien er snoei- of kapwerkzaamheden plaatsvinden op plaatsen waar overige en streng beschermde soorten (bijlage 3) voorkomen, wordt de uitvoeringsdatum afgestemd op de instandhouding van deze soorten, conform de volgende uitgangspunten:

- in geval van de aanwezigheid van beschermde flora, snoeiwerkzaamheden uitvoeren na de bloei en zaadzetting (vóór 1 april of na 1 september). Indien snoeiwerkzaamheden tussen 1 april en 1 september worden uitgevoerd, beschermde planten vooraf opsporen en 1 meter om de plant niet betreden. Op de locatie waar de Bleke Schubwortel groeit is de snoeiperiode 1 sept. tot 1 jan;
- snoeiwerkzaamheden aan bomen zonder holen, spleten of rottingsgaten worden in beginsel uitgevoerd in de periode van september tot half maart, dus buiten het broedseizoen;
- snoeiwerkzaamheden mogen alléén in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, mits uit controle is gebleken dat in de directe omgeving geen broedende vogels of nesten aanwezig zijn;
- bomen waarin holen, spleten of rottingsgaten zijn geconstateerd, worden niet in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli), noch tijdens de winterslaap van overwinterende vleermuizen (1 november tot 15 maart) gesnoeid. Dit geldt niet als onderzoek heeft aangetoond dat deze bomen niet worden gebruikt door overige en streng beschermde soorten;
- bij het voorkomen van amfibieën en reptielen geen snoeiwerkzaamheden uitvoeren in de periode van 1 april tot 15 augustus. Bij het snoeien buiten deze periode dienen potentiële verblijfplaatsen in bladhopen, holen en ruimtes onder boomstronken te worden opgespoord en ongemoeid gelaten;

- het verwijderen van waterlot en het uitvoeren van VTA-controles mag het hele jaar worden uitgevoerd;
- bomen met besmettelijke ziekten mogen direct worden verwijderd, om te voorkomen dat andere bomen worden aangetast. Iepziekte wordt gezien als een calamiteit,

Maanden / Soortengroep (bijl. 3)	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	Jul	aug	sep	okt	nov	dec
Onbeschermde soort												
Planten												
Zoogdieren												
Vogels												
Amfibieën en reptielen												
Vissen												
Ongewervelden												
	1e voorkeursperiode (met minder afbreuk aan populaties en soorten											
	2e voorkeursperiode (mits geschoond wordt de nodige schadebeperkende maatregelen											
	niet schonen, mits noodzaak aanwezig is (maatregelen treffen om soorten uit bijl. 3 te ontzien)											

TABEL 2: NATUURWERKKALENDER SNOEIEN VAN BOMEN EN BEPLANTING

Bovenstaande fasering in tijd biedt doorgaans voldoende bescherming voor de aanwezige beschermde soorten. Daarnaast dient rekening te worden gehouden met onderstaande aanvullende maatregelen, voorschriften of beperkingen:

- bomen met bewoonde horsten (roofvogelnesten), holtes of nesten en bomen met een vaste verblijfplaats van vleermuizen mogen niet worden geveld. Hiervoor is een ontheffing nodig. Op plaatsen waar het broeden van de boomvalk wordt vermoed, wordt het snoeien uitgesteld tot na 15 september;
- snoeiwerkzaamheden in de buurt van een boom waarin een in gebruik zijnde vogelnest is waargenomen, mogen in de periode van 15 maart tot 15 juli worden uitgevoerd, mits voldoende afstand tot die boom wordt aangehouden. Hierdoor wordt de kans op verstoring van het nest of verontrusting van de vogels tot een minimum beperkt. Deze afstand is ook van toepassing in geval er een boom wordt gekapt, met dien verstande dat de velrichting altijd is afgewend van de boom waarin het vogelnest is vastgesteld. Deze beperking geldt ook voor nesten van grondbroedende vogelsoorten inclusief de daaraan verbonden leefomgeving;
- snoeiwerkzaamheden in de buurt van een boom waarin zich een bewoonde roofvogelnest of holte bevindt of waarvan bekend is dat de boom dient als vast rust- en/of verblijfplaats van vleermuizen, mogen in de periode van 15 maart tot 15 juli worden uitgevoerd, mits voldoende afstand tot die boom wordt aangehouden. Dit is bedoeld om de kans op verstoring van deze soorten tot een minimum te beperken. Als er een boom wordt gekapt moet de velrichting afgewend zijn van de boom waarin zich een bewoonde nest of holte bevindt. De aan te houden afstand is afhankelijk van de soort en dient te worden bepaald door een deskundige;
- egels en houtsnippen hebben de gewoonte om zich bij naderend gevaar op te rollen of te blijven zitten in plaats van weg te vluchten. Controleer vóór het snoeien van de beplanting op de aanwezigheid van egels en houtsnippen. Eventueel aangetroffen egels worden (voorzichtig) verplaatst naar een nabijgelegen plek waar voldoende dekking is en geen werkzaamheden plaatsvinden. Housnippen vluchten bij benadering;
- op locaties waar beschermde planten, amfibieën en reptielen voorkomen worden geen houtsnippers toegepast.

4.2.3 Bermverlaging

Onder het verlagen van bermen wordt verstaan het verwijderen van de toplaag van de berm, zodanig dat de afvoer van water van het wegdek is gegarandeerd. Deze werkzaamheden zijn vanuit verkeersveiligheidsoogpunt noodzakelijk. Over het algemeen wordt alleen de eerste strook (maximaal 2 meter) langs de verharding verlaagd (de zogenaamde bebakeningsstrook).

Indien bermen verlaagd worden op plaatsen waar overige en streng beschermde soorten (bijlage 3) voorkomen, wordt de uitvoeringsdatum afgestemd op de instandhouding van deze soorten, conform de volgende uitgangspunten:

- bermverlagingswerkzaamheden welke worden beperkt tot de bebakeningsstroken en (uit)zichthoeken, kunnen het hele jaar door worden uitgevoerd, omdat op die locaties geen beschermde soorten te verwachten zijn;
- bermverlagingswerkzaamheden buiten de bebakeningsstrook en de (uit)zichthoeken moeten na 15 augustus en voor 15 maart worden uitgevoerd. In deze periode vindt over het algemeen geen voortplanting meer plaats van vogels, amfibieën en reptielen en hebben de meeste planten zaad gezet;
- bermverlagingswerkzaamheden buiten de bebakeningsstrook en de (uit)zichthoeken mogen alléén tussen 15 maart en 15 augustus worden uitgevoerd als daar strikte noodzaak toe bestaat (bijvoorbeeld wanneer er sprake is van stagnerend water op de rijbaan en dat gevaar oplevert voor de verkeersveiligheid);
- bermverlagingswerkzaamheden op locaties waar beschermde amfibieën, reptielen en zoogdieren aanwezig zijn, vinden plaats buiten de overwinteringsperiode (1 november – 1 april).

Maanden Soortengroep (bijl. 3)	**jan**	**feb**	**mrt**	**apr**	**mei**	**jun**	**Jul**	**aug**	**sep**	**okt**	**nov**	**dec**
Onbeschermde soort												
Planten												
Zoogdieren												
Vogels												
Amfibieën en reptielen												
Vissen												
Ongewervelden												
	1e voorkeursperiode (met minder afbreuk aan populaties en soorten											
	2e voorkeursperiode (mits geschoond wordt de nodige schadebeperkende maatregelen											
	niet schonen, mits noodzaak aanwezig is (maatregelen treffen om soorten uit bijl. 3 te ontzien)											

TABEL 3: NATUURWERKKALENDER BERMVERLAGING

Bovenstaande fasering in tijd biedt doorgaans voldoende bescherming voor de aanwezige beschermde soorten. Daarnaast dient rekening te worden gehouden met onderstaande aanvullende maatregelen, voorschriften of beperkingen:

- indien groeiplaatsen van beschermde plantensoorten door het uitvoeren van bermverlagings-werkzaamheden in de periode 15 maart tot 15 augustus dreigen verloren te gaan, moeten de flora worden uitgestoken, in depot worden gezet en later weer worden terug geplant.
- bij het uitvoeren van bermverlagingswerkzaamheden binnen het broedseizoen (15 maart – 15 juli) moeten aanwezige vogels, nesten, eieren en jongen door een deskundige, actief worden opgespoord en gespaard. Dit houdt in dat de berm op die locaties niet worden verlaagd en dat bij werkzaamheden een afstand van 10 meter wordt aangehouden.

4.2.4 Schonen singels, watergangen, sloten en waterpartijen (natte profiel)

Het schonen van singels, watergangen, sloten en waterpartijen is bedoeld om de afvoer van het water veilig te stellen, zodat bij overvloedige regenval de afvoer van het regenwater wordt gegarandeerd. Het is daarom belangrijk dat vuil en (overmatige) watervegetatie in het natte profiel regelmatig wordt verwijderd.
Indien er schoningswerkzaamheden plaatsvinden op plaatsen waar overige en streng beschermde soorten (bijlage 3) voorkomen, wordt de uitvoeringsdatum afgestemd op de instandhouding van deze soorten, conform de volgende uitgangspunten:

- schoningswerkzaamheden worden in beginsel uitgevoerd in de periode 15 juli tot 1 november, met een voorkeur voor de maanden september en oktober. Dit is de periode tussen de voortplanting en de winterrust van vissen en amfibieën. Bovendien hebben in deze periode vrijwel alle water- en

oeverplanten zaad gezet. Ook kan in de maanden november en december worden geschoond, zo lang de winterrust van vissen en amfibieën nog niet is ingetreden, en zolang de watertemperatuur boven de 10º C blijft. In de zomermaanden wordt niet geschoond als de temperatuur van het water boven de 25º C komt vanwege het ontstaan van zuurstofloosheid van het water;
- in tweede instantie kan het schonen slechts worden uitgevoerd tussen 1 juni en 15 juli, mits goed wordt gelet op broedende vogels en bloeiende of zaadbevattende overige en beschermde planten. Groeiplaatsen van deze beschermde planten en in gebruik zijnde vogelnesten worden bij het schonen ruim gespaard, dat wil zeggen tot een afstand van minimaal 5 meter. Het overgeslagen deel dient later te worden geschoond, nadat de broedsels vrijwillig zijn verlaten en de planten de kans hebben gekregen om zaad te zetten;
- het schonen mag alleen in de periode van 15 maart tot 1 juni worden uitgevoerd, als dit vanwege de doorstroming strikt noodzakelijk is. Daarbij dient de nodige voorzorg in acht te worden genomen. Voor soorten uit tabel 3 (bijlage 3) geldt bovendien de eis dat voor de schonings-werkzaamheden geen alternatieven voorhanden zijn;
- het schonen wordt uitgevoerd op een wijze dat water en de daarin voorkomende zaden en dieren kunnen terugstromen naar de waterpartij;

Maanden / Soortengroep (bijl. 3)	**Jan**		**feb**		**mrt**		**apr**		**mei**		**jun**		**Jul**		**aug**		**sep**		**okt**		**nov**		**dec**	
Onbeschermde soort																								
Planten																								
Zoogdieren																								
Vogels																								
Amfibieën en reptielen																								
Vissen																								
Ongewervelden																								
	1e voorkeursperiode (met minder afbreuk aan populaties en soorten																							
	2e voorkeursperiode (mits geschoond wordt de nodige schadebeperkende maatregelen																							
	niet schonen, mits noodzaak aanwezig is (maatregelen treffen om soorten uit bijl. 3 te ontzien)																							

TABEL 4: NATUURWERKKALENDER SCHONEN WATERGANGEN EN WATERPARTIJEN

Bovenstaande fasering in ruimte en tijd biedt doorgaans voldoende bescherming voor soorten die frequent, maar verspreid in bepaalde watergangen voorkomen. Bij soorten die voorkomen als lokale populaties, zijn aanvullende schadebeperkende maatregelen nodig:
- het schoonsel dient direct op de kant langs de watergang of –partij te worden gedeponeerd en minimaal 48 uur daar te blijven liggen, zodat amfibieën terug naar het water kunnen vluchten;
- versneld afvoeren van schoonsel is alleen mogelijk daar waar langs de waterloop overige en streng beschermde plantensoorten aanwezig zijn. Het niet direct afvoeren van het schoonsel leidt daar namelijk tot een (ongewenste) verrijking van het leefgebied van overige en streng beschermde plantensoorten;
- als de berm langs de watergang of –partij te smal is om daar schoonsel te deponeren, mag dit ook versneld worden afgevoerd omdat dit kan leiden tot onveilige (verkeers) situaties;
- locaties waar beschermde soorten voorkomen, worden zoveel mogelijk gespaard als nodig is om de functies van het leefgebied van voorkomende beschermde soorten te behouden. Dit kan door het werkgebied gefaseerd te schonen (minimaal 25% van het groeiplaatsareaal later te schonen of bij toerbeurt over te slaan), zodat de te beschermen soorten kunnen vluchten. Ook het tijdelijk wegvangen of isoleren van de beschermde soorten uit het deel van de watergang behoort tot de aanvullende maatregelen;
- wanneer sprake is van het voorkomen van overige en streng beschermde soorten, waarvoor bovengenoemde maatregelen onvoldoende garantie bieden voor de gunstige staat van instandhouding, wordt direct het op de kant gedeponeerde schoonsel gecontroleerd op de aanwezigheid van overige en streng beschermde vissen, amfibieën en libellenlarven. Indien dergelijke organismen aanwezig zijn, worden deze teruggezet in het water. Dit geldt ook voor de planten en dieren die in symbiose leven met de overige en streng beschermde soorten (bijvoorbeeld grote zoetwatermosselen in het leefgebied van de bittervoorn).

4.2.5 Baggeren van waterbodems, herprofilering en herstelwerkzaamheden oevers

Onder baggeren en herprofilering wordt verstaan het verwijderen van het op de waterbodem aanwezige slijk/modder, dat afkomstig is van plantenresten, vuil van de straat of zand/grond van het aangrenzende land waardoor de watergang of waterpartij weer voldoet aan de maatvoering die in de legger of onderhoudsplannen is vastgesteld. In tegenstelling tot het jaarlijks maaien/schonen wordt een waterloop doorgaans niet vaker dan 1x in 8 jaar gebaggerd, afhankelijk van de aanwas van de bagger. Dit leidt dus automatisch al tot een fasering in tijd en ruimte.
Het uitvoeren van bagger- en herprofileringswerkzaamheden anders dan uit het oogpunt van beheer en onderhoud (bijv. achterstallig onderhoud), valt onder de categorie 'Ruimtelijke ontwikkelingen en inrichtingen' zie par. 3.3.4.

Indien er bagger-, herprofilerings- of herstelwerkzaamheden werkzaamheden plaatsvinden op plaatsen waar overige en streng beschermde soorten (bijlage 3) voorkomen, wordt de uitvoeringsdatum en methode afgestemd op het in stand houden van deze soorten, conform de volgende uitgangspunten:

- baggerwerkzaamheden worden in beginsel uitgevoerd in de periode van 15 juli tot 1 november, met een voorkeur voor de maanden september en oktober. Deze periode ligt namelijk tussen de voortplanting en de winterrust van vissen, amfibieën en insecten. Bovendien hebben voor deze periode vrijwel alle water- en oeverplanten zaad gezet. In principe kan worden gebaggerd zo lang de winterrust van vissen, amfibieën en insecten nog niet is ingetreden, dus de watertemperatuur boven de 10º C blijft. In de zomermaanden wordt niet gebaggerd als de temperatuur van het water boven de 25º C komt i.v.m. het ontstaan van zuurstofloosheid van het water;
- in tweede instantie kan slechts worden gebaggerd in de periode 1 juni tot 15 juli en na het intreden van de winterrust (1 november en 15 maart), mits de werkzaamheden op kleinere schaal gefaseerd plaatsvinden. Dat wil zeggen dat lokaal zoveel leefgebied wordt gespaard (minimaal 25% van het groeiplaatsareaal), als nodig is om de functies van het leefgebied van de te beschermen soorten te kunnen behouden. Door fijnmaziger te werken worden de beschermde soorten de gelegenheid gegeven om te vluchten, dan wel de gebaggerde delen opnieuw te bevolken;
- baggerwerkzaamheden en herprofilering van watergangen mogen alleen in geval van calamiteiten en met de nodige voorzorg in de periode van 15 maart tot 1 juni worden uitgevoerd. Onder nodige voorzorg wordt onder andere verstaan: het wegvangen of isoleren van beschermde soorten, het nalopen van het op de kant gedeponeerde bagger en het terugzetten van soorten. Deze voorzorg maatregelen dienen uitgevoerd te worden door een deskundige;
- tussen 1 juni en 15 juli moet bovendien goed gelet worden op bloeiende en/of zaadbevattende beschermde planten. Rondom de in gebruik zijnde vogelnesten moet een zone worden gespaard zodat de kans op verstoring tot een minimum wordt beperkt;
- Inzet van aangepast meterieel om het treffen met dieren zoveel mogelijk te voorkomen.

Maanden Soortengroep (bijl. 3)	**jan**	**feb**	**mrt**	**apr**	**mei**	**jun**	**Jul**	**aug**	**sep**	**okt**	**nov**	**dec**
Onbeschermde soort												
Planten												
Zoogdieren												
Vogels												
Amfibieën en reptielen												
Vissen												
Ongewervelden												
	1e voorkeursperiode (met minder afbreuk aan populaties en soorten											
	2e voorkeursperiode (mits geschoond wordt de nodige schadebeperkende maatregelen											
	niet schonen, mits noodzaak aanwezig is (maatregelen treffen om soorten uit bijl. 3 te ontzien)											

TABEL5: NATUURWERKKALENDER BAGGEREN

Bovenstaande fasering in ruimte en tijd biedt doorgaans voldoende bescherming voor soorten die frequent, maar verspreid in bepaalde watergangen voorkomen. Bij soorten die voorkomen als lokale populaties, zijn aanvullende schadebeperkende maatregelen nodig:

- locaties waar beschermde soorten voorkomen, worden zoveel mogelijk gespaard als nodig is om de functies van het leefgebied van voorkomende beschermde soorten te behouden. Dit kan door het werkgebied gefaseerd te baggeren/herprofileren (minimaal 25% van het groeiplaatsareaal later te baggeren/herprofileren of bij toerbeurt over te slaan), zodat de te beschermen soorten kunnen vluchten. Ook het tijdelijk wegvangen of isoleren van de beschermde soorten uit het deel van de watergang behoort tot de aanvullende maatregelen;
- indien niet kan worden voldaan aan de regel om 25% van de vegetatie en/of slootbodem ongemoeid te laten, dan dienen zodanig andere maatregelen te worden getroffen dat het baggeren/herprofileren van de watergang niet van wezenlijke invloed* is op de populaties van de te beschermen soorten. Bij het vaststellen van dergelijke maatregelen en het toezicht op de uitvoering daarvan dient een deskundige te worden ingeschakeld;
- de op de kant gedeponeerde bagger dient direct te worden gecontroleerd op de aanwezigheid van beschermde soorten, zoals kleine modderkruiper en kleine watersalamander. Deze moeten worden teruggezet in het water. Dit geldt ook voor de planten en dieren die in symbiose leven met de overige en streng beschermde soorten (bijv. zoetwatermosselen in het leefgebied van de bittervoorn);
- wanneer de vervuilingsgraad van het slib te hoog is om op de kant te deponeren, wordt deze afgevoerd. Hierbij moet wel voorafgaand aan het baggeren, onder deskundige begeleiding, de overige en streng beschermde soorten worden weggevangen en uitgezet in een vergelijkbaar leefgebied in de directe omgeving waar geen werkzaamheden plaats gaan vinden.

4.2.6 Onderhoud wegen en verhardingen

Beheer van en onderhoud aan wegen en verharding is noodzakelijk uit het oogpunt van veiligheid. Het gaat hierbij voornamelijk om klein- en grootschalige herstratingswerkzaamheden met als doel de oppervlakkige afstroming van regenwater te bevorderen. Ook het aanbrengen van nieuwe asfaltlagen, inclusief de bijbehorende afwerking van de bermen, valt onder de noemer ‘onderhoud wegen en verhardingen’. Daarnaast behoort het onderhoud aan civieltechnische kunstwerken, wegmarkeringen en verkeersborden, het uitvoeren van gladheid- en onkruidbestrijding en het verwijderen van zwerfvuil tot deze categorie werkzaamheden.

Bij alle werkzaamheden die behoren tot het beheer en onderhoud van wegen en verhardingen worden geen negatieve effecten verwacht op overige en streng beschermde soorten. De kans op de aanwezigheid van dergelijke soorten op de verharding is immers minimaal. Daarom kunnen de werkzaamheden jaarrond plaatsvinden. Er is hooguit kans op de vestiging van stijf hardgras. Indien een dergelijke groeiplaats wordt aangetroffen dan mogen geen werkzaamheden plaatsvinden tussen 1 maart en 1 augustus.

Maanden Soortengroep (bijl. 3)	**jan**	**feb**	**mrt**	**apr**	**mei**	**jun**	**Jul**	**aug**	**sep**	**okt**	**nov**	**dec**
Onbeschermde soort												
Planten												
Zoogdieren												
Vogels												
Amfibieën en reptielen												
Vissen												
Ongewervelden												
	1e voorkeursperiode (met minder afbreuk aan populaties en soorten											
	2e voorkeursperiode (mits geschoond wordt de nodige schadebeperkende maatregelen											
	niet schonen, mits noodzaak aanwezig is (maatregelen treffen om soorten uit bijl. 3 te ontzien)											

TABEL 6: NATUURWERKKALENDER WEGEN EN VERHARDINGEN

Wel moet rekening worden gehouden met onderstaande aanvullende maatregelen, voorschriften of beperkingen:

- bij het uitvoeren van werkzaamheden aan wegen en verhardingen worden de in de omgeving aanwezige broedende vogels en andere beschermde planten- en diersoorten niet verstoord. Dit kan door voldoende afstand te bewaren tot de beschermde soorten of door het materieel en materiaal aan te passen in afstemming tot de te beschermen soorten. Indien de bermen betrokken worden bij deze werkzaamheden, gelden de uitgangspunten, aanvullende maatregelen, voorschriften of beperkingen als genoemd in paragraaf 5.2.4 ‘Bermverlaging’.

4.2.7 Werkzaamheden aan de ondergrondse infrastructuur

De ondergrondse infrastructuur bestaat uit kabels (elektriciteitsvoorziening, communicatie, etc.) en leidingen (gas, water, riolering, e.d.) De onderhoudswerkzaamheden bestaan voornamelijk uit het oplossen van storingen en het vernieuwen van delen van kabels en nuts-leidingen. Het uitvoeren van rioolinspecties en het schoonmaken van riool- en kolkleidingen zijn de voornaamste werkzaamheden in het kader van bestendig beheer en onderhoud van rioolleidingen.

Bij alle werkzaamheden die behoren tot het beheer en onderhoud van de ondergrondse infrastructuur worden geen negatieve effecten verwacht op overige en streng beschermde soorten. Immers de meeste kabels en leidingen liggen onder de wegen, fiets- en voetpaden zodat de kans op de aanwezigheid van beschermde soorten minimaal is. Daarom kunnen deze werkzaamheden het hele jaar plaatsvinden.

Maanden Soortengroep (bijl. 3)	**jan**	**feb**	**mrt**	**apr**	**mei**	**jun**	**Jul**	**aug**	**sep**	**okt**	**nov**	**dec**
Onbeschermde soort												
Planten												
Zoogdieren												
Vogels												
Amfibieën en reptielen												
Vissen												
Ongewervelden												
	1e voorkeursperiode (met minder afbreuk aan populaties en soorten											
	2e voorkeursperiode (mits geschoond wordt de nodige schadebeperkende maatregelen											
	niet schonen, mits noodzaak aanwezig is (maatregelen treffen om soorten uit bijl. 3 te ontzien)											

TABEL 7: NATUURWERKKALENDER ONDERGRONDSE INFRASTRUCTUUR

Evenwel moet rekening gehouden worden met de volgende aanvullende maatregel, voorschrift of beperking:

- bij het uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden aan de ondergrondse infrastructuur worden de in de omgeving aanwezige broedende vogels en andere beschermde planten- en diersoorten niet verstoord. Dit kan door voldoende afstand te bewaren tot de beschermde soorten of door het materieel en materiaal aan te passen in afstemming tot de te beschermen soorten. Bij de aanleg van nieuwe kabels en leidingen gelden de uitgangspunten, aanvullende maatregelen voorschriften of beperkingen als genoemd in paragraaf 4.3.3 ‘Graafwerkzaamheden’.

4.2.8 Onderhoud (civieltechnische) bouw- en kunstwerken

Gebouwen, bruggen, viaducten, damwanden, etc. vallen allemaal onder de kop (civieltechnische) bouw- en kunstwerken. De werkzaamheden die in het kader van bestendig beheer en onderhoud worden uitgevoerd, bestaan voornamelijk uit kleinschalige reparatie- en/of reguliere onderhouds-werkzaamheden. Grootschalige renovaties en sloopwerkzaamheden vallen onder de categorie 'Ruimtelijke ontwikkelingen en inrichtingen' (par. 5.3.5).

Indien er kleinschalige renovatie- en/of reguliere onderhoudswerkzaamheden plaatsvinden op plaatsen waar overige en streng beschermde soorten (bijlage 3) voorkomen, wordt de uitvoeringsdatum afgestemd op de instandhouding van deze soorten, conform de volgende uitgangspunten:

- kleinschalige reparatie- en/of reguliere onderhoudswerkzaamheden worden na 15 augustus en voor 15 maart uitgevoerd. In deze periode vindt over het algemeen geen voortplanting meer plaats van vogels, amfibieën en reptielen en hebben de meeste planten zaad gezet;
- werkzaamheden op locaties waar beschermde amfibieën, reptielen en zoogdieren aanwezig zijn, vinden plaats buiten de overwinteringsperiode (1 november – 1 april).
- bouw- en civieltechnische kunstwerken worden vóór de ingreep gecontroleerd op het voorkomen van onder meer vogels (uilen, huismussen, zwaluwen, etc.) en overwinterende amfibieën, reptielen en vleermuizen. Wanneer overige of streng beschermde soorten worden aangetroffen, worden geen werkzaamheden uitgevoerd tijdens het broedseizoen (15 maart – 15 aug), noch tijdens de winterslaap van overwinterende vleermuizen (1 november – 15 maart) en overwinterende amfibieën en reptielen (1 november – 1 april);
- indien jaarrond beschermde verblijfplaatsen van vleermuizen of vogels aanwezig zijn dan dienen deze na uitvoering van de werkzaamheden weer bereikbaar te zijn voor deze soorten. Indien dit niet gegarandeerd kan worden dan moet hiervoor een ontheffing aangevraagd worden.

Maanden Soortengroep (bijl. 3)	**jan**	**feb**	**mrt**	**apr**	**mei**	**jun**	**Jul**	**aug**	**sep**	**okt**	**nov**	**dec**
Onbeschermde soort												
Planten												
Zoogdieren												
Vogels												
Amfibieën en reptielen												
Vissen												
Ongewervelden												
	1e voorkeursperiode (met minder afbreuk aan populaties en soorten											
	2e voorkeursperiode (mits geschoond wordt de nodige schadebeperkende maatregelen											
	niet schonen, mits noodzaak aanwezig is (maatregelen treffen om soorten uit bijl. 3 te ontzien)											

TABEL 8: NATUURWERKKALENDER ONDERHOUD (CIVIELTECHNISCHE) BOUW- EN KUNSTWERKEN

Naast bovenstaande fasering in tijd, zijn ook de volgende aanvullende maatregelen en/of voorschriften van toepassing:

- indien beschadiging van groeiplaatsen van beschermde plantensoorten onvermijdelijk is, wordt onder deskundige leiding de overige en streng beschermde muurplanten en –vegetaties, buiten de bloeitijd uitgestoken, in depot gezet en later weer teruggeplaatst of elders in een geschikt biotoop terug geplant;
- bij het uitvoeren van werkzaamheden binnen het broedseizoen (15 maart – 15 juli) moeten aanwezige vogels, nesten, eieren en jongen door een ecoloog of iemand met gedegen kennis, actief worden opgespoord en gespaard. Dit houdt in dat aan het bouw- of kunstwerk geen werkzaamheden worden uitgevoerd of dat bij het uitvoeren van werkzaamheden minimaal 10 meter afstand wordt gehouden.

4.2.9 Onderhoud buitensporttechnische voorzieningen ((S&W)

De buitensporttechnische voorzieningen binnen de gemeente Ridderkerk kunnen grofweg worden onderverdeeld in ‘banen’ (atletiek, fietscross, jeu-de-boules en tennis) en ‘velden’ (hockey, korfbal en voetbal). Om de technische kwaliteit van de sporttechnische voorzieningen en daarmee indirect ook de veiligheid van de gebruikers te waarborgen, is beheer van en onderhoud aan deze voorzieningen noodzakelijk.
Omdat de buitensporttechnische voorzieningen heel intensief worden gebruikt, is de kans op de aanwezigheid van overige en streng beschermde soorten niet groot. Daarnaast is de intensiteit van de uit te voeren onderhoudsmaatregelen dermate hoog, dat de buitensportaccommodaties geen habitat* vormen voor dergelijke soorten. Om die reden kunnen de beheer- en onderhoudswerkzaamheden dan ook jaarrond plaatsvinden.

Maanden Soortengroep (bijl. 3)	**jan**	**feb**	**mrt**	**apr**	**mei**	**jun**	**Jul**	**aug**	**sep**	**okt**	**nov**	**dec**
Onbeschermde soort												
Planten												
Zoogdieren												
Vogels												
Amfibieën en reptielen												
Vissen												
Ongewervelden												
	1e voorkeursperiode (met minder afbreuk aan populaties en soorten											
	2e voorkeursperiode (mits geschoond wordt de nodige schadebeperkende maatregelen											
	niet schonen, mits noodzaak aanwezig is (maatregelen treffen om soorten uit bijl. 3 te ontzien)											

TABEL 9: NATUURWERKKALENDER ONDERHOUD BUITENSPORTTECHNISCHE VOORZIENINGEN

Wel moet rekening worden gehouden met onderstaande aanvullende maatregel, voorschrift of beperking:

- bij het uitvoeren van werkzaamheden aan buitensporttechnische voorzieningen worden de in de omgeving aanwezige broedende vogels en andere beschermde planten- en diersoorten niet verstoord. Dit kan door voldoende afstand te bewaren tot de beschermde soorten of door het materieel en materiaal aan te passen in afstemming tot de te beschermen soorten.

4.3 Gedragsregels bij ruimtelijke ontwikkelingen en inrichtingen

Bij werkzaamheden in het kader van ruimtelijke ontwikkelingen en inrichtingen geldt dat voor streng beschermde soorten (tabel 3 uit bijlage 3) geen vrijstelling mogelijk is, zelfs niet als er gehandeld wordt volgens een goedgekeurde gedragscode. Indien sprake is van verboden handelingen met betrekking tot tabel 3-soorten moet een ontheffing worden aangevraagd. Echter het naleven van de in deze paragraaf genoemde gedragsregels zal de negatieve gevolgen op deze soorten zonder meer verminderen en daarmee de kans op het verkrijgen van een ontheffing vergroten.

Bij ruimtelijke ontwikkelingen en inrichtingen moet ook rekening gehouden worden met zogenaamde cumulatie. Dat wil zeggen dat verschillende werkzaamheden apart misschien geen effect hebben, maar dat die werkzaamheden samen mogelijk wel degelijk een effect hebben. Het is daarom van belang dat ruim voor aanvang van de werkzaamheden de effecten van de werkzaamheden op zich en de effecten van de nieuwe inrichting in beeld worden gebracht. Hierbij kan grofweg een jaar voorbereidingstijd als richtlijn worden aangehouden. Op deze manier kunnen de effecten worden beperkt of juist worden voorkomen, doordat een weloverwogen keuze kan worden gemaakt voor een trajectgewijze of een integrale aanpak van een project.
Bij ruimtelijke ontwikkelingen en inrichtingen is de projectleider er voor verantwoordelijk dat er niet gehandeld wordt in strijd met de Flora- en faunawet. Tot die verantwoordelijkheid behoort het (laten) uitvoeren van onderzoek, het aanleveren van relevantie gegevens uit het verleden en/of de toekomst, het toepassen van de voorgeschreven mitigerende maatregelen, het aanvragen van de ontheffing, ed.

Feit blijft dat door ruimtelijke ontwikkelingen en inrichtingen van te voren goed te concretiseren en door onderzoek te doen naar de effecten van de ingreep op de aanwezige beschermde soorten, de gevolgen in een vroeg stadium kunnen worden ondervangen. Op die manier levert het werken volgens de Flora- en faunawet weinig problemen op.

4.3.1 Voorbereiding van nieuwe werken

Aan het begin van de planfase wordt een inventarisatie uitgevoerd om daarmee een voldoende dekkend en actueel overzicht te krijgen van de verspreiding van overige en streng beschermde plant- en diersoorten in het plangebied en de directe omgeving. Met deze gegevens kan voor de voorkomende beschermde soorten specifieke behoud- of schade beperkende maatregelen in het plan worden opgenomen. Deze maatregelen kunnen betrekking hebben op de locatiekeuze en op de werkwijze.
Het is de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer dat deze inventarisatie wordt uitgevoerd door een deskundige of extern bureau. Op basis van de inventarisatiegegevens moet tevens door de deskundige worden bepaald of er sprake is van wezenlijk negatieve invloed op beschermde soorten. Daarvoor dient gekeken te worden naar:

- op welk schaalniveau (lokaal, regionaal. nationaal of internationaal) de te beïnvloeden populaties van de te beschermde soorten betrekking hebben;
- of er voor de te beschermen soorten voldoende uitwijkmogelijkheden zijn naar geschikte en bereikbare gebieden, buiten het gebied waar de werkzaamheden plaatsvinden;
- of de activiteit leidt tot een tijdelijk of aanhoudend negatief effect op populaties van de te beschermde soorten;
- wat de ‘schade’ van de voorgenomen activiteiten is en wat de relatieve bijdrage is vergeleken met vergelijkbare activiteiten in Nederland.

Mocht er sprake zijn van een wezenlijk negatieve invloed dan dienen mitigerende maatregelen genomen te worden, zodat wezenlijk negatieve invloed voorkomen wordt. De projectleider is ervoor verantwoordelijk dat de voorgeschreven maatregelen bekend zijn bij de projectontwikkelaar of ontwerper. Vervolgens is het aan degene die belast is met het toezicht op de uitvoering van de werkzaamheden, om de uitvoerende partij te controleren of er volgens die voorschriften en maatregelen wordt gewerkt.

Wanneer wezenlijk negatieve invloed, bij het voorkomen van streng beschermde soorten (zie Natuurwaardenkaart (tabel 3 uit bijlage 3) en vogels die jaarrond zijn beschermd, niet kan worden voorkomen dan dient een ontheffing te worden aangevraagd bij het ministerie van EZ. Hierbij moet worden aangetoond dat:
- er sprake is van een dwingende reden van groot openbaar belang om het betreffende plan uit te voeren;
- de ingreep niet op een andere, minder schadelijke wijze of op een andere plaats kan plaatsvinden;
- de gunstige instandhouding van de aangetroffen soort(en) wordt gewaarborgd;
- er voldoende mitigerende maatregelen en/of compensatie worden toegepast.

De benodigde maatregelen worden door de gemeente Ridderkerk in een Programma van Eisen of in besteksvoorschriften opgenomen en ook voorgeschreven aan anderen die werkzaamheden in opdracht van de gemeente uitvoeren. De gemeente houdt hier ook toezicht op.

Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden wordt gecontroleerd op het alsnog voorkomen of hervestigen van overige en streng beschermde soorten. Indien dit het geval is, worden het plan en/of de werkzaamheden hierop aangepast. Dit kan door de werkzaamheden in een andere periode uit te voeren, of door te kiezen voor een ander soort werkzaamheden, materiaal en materieel. Ook fasering of het bewaren van afstand is een mogelijkheid evenals het onder deskundige begeleiding verplaatsen van soorten. Zelfs het aanpassen van de geplande inrichting kan een overweging zijn.
Echter voor alles geldt dat het toch nog nodig kan zijn dat er ontheffing van de artikelen 8, 9, 11 en 12 van de Flora- en faunawet aangevraagd moet worden.

Verboden handelingen ten aanzien van vogels, hun nesten en eieren worden door middel van preventie altijd voorkomen, bijvoorbeeld door de werkzaamheden buiten het broedseizoen te laten plaatsvinden. Indien de wet verplicht tot compensatie van leefgebieden, wordt gehandeld conform onderstaande uitgangspunten:
- het nieuwe terrein is voldoende groot en voldoende geschikt zodat de betreffende beschermde soorten zich daar kunnen (her)vestigen en handhaven;
- het nieuwe terrein is voor aanvang van de werkzaamheden gereed en geschikt voor het herbergen van de betreffende beschermde soorten.

4.3.2 Rooien van bomen en beplantingen

Het rooien van bomen en beplantingen wordt alleen gezien als ruimtelijke ingreep als daardoor complete houtopstanden en/of bomenrijen verdwijnen. Als er rooiwerkzaamheden plaatsvinden op plaatsen waar beschermde soorten voorkomen, wordt de uitvoeringsdatum afgestemd op de instandhouding van deze soorten,
conform de volgende uitgangspunten:
- de werkzaamheden worden in beginsel uitgevoerd buiten het broedseizoen, dus in de periode van 15 juli tot 15 maart;
- indien noodzakelijk mogen de werkzaamheden alleen tijdens het broedseizoen worden uitgevoerd, mits uit controle is gebleken dat zich in de directe omgeving geen broedende vogels of nesten aanwezig zijn;
- bomen met holen, spleten, rottingsgaten en nesten worden niet gekapt, tenzij onderzoek heeft aangetoond dat deze niet worden gebruikt door beschermde diersoorten;
- bomen met bewoonde holen, spleten, rottingsgaten, of nesten mogen niet worden gekapt. Daarvoor dient altijd een ontheffing te worden aangevraagd.

Naast deze fasering in tijd zijn ook de volgende aanvullende maatregelen en/of voorschriften van toepassing:
- de tijd tussen de rooiwerkzaamheden en het verwijderen van het vrijkomende materiaal moet zo kort zijn als redelijkerwijs mogelijk is;
- rooiwerkzaamheden in de buurt van een boom waarin een in gebruik zijnd vogelnest is geconstateerd, mogen in de periode van 15 maart tot 15 juli worden uitgevoerd, mits voldoende afstand tot die boom wordt aangehouden. Hierdoor wordt de kans op verstoring van het nest of verontrusting van de vogels tot een minimum beperkt. De velrichting van de te rooien bomen is altijd afgewend van de boom waarin het vogelnest is vastgesteld. Dit is ook van toepassing voor nesten van grondbroedende vogelsoorten en vaste verblijfplaatsen van andere beschermde soorten inclusief de daaraan verbonden functionele leefomgeving;

- rooiwerkzaamheden in de buurt van een boom waarin zich een bewoonde horst of holte bevindt of waarvan bekend is dat de boom dient als vast rust- en/of verblijfplaats van vleermuizen, mogen worden uitgevoerd in de periode van 15 maart tot 15 juli, mits voldoende afstand tot die boom wordt aangehouden. Ook dit is om de kans op verstoring van deze soorten tot een minimum te beperken. Daarbij is de velrichting van de te rooien bomen altijd afgewend van de boom waarin zich een bewoonde horst of holte bevindt;
- egels en houtsnippen hebben de gewoonte om zich bij naderend gevaar op te rollen of te blijven zitten in plaats van weg te vluchten. Controleer vóór het snoeien van de beplanting op de aanwezigheid van egels en houtsnippen. Eventueel aangetroffen egels worden (voorzichtig) verplaatst naar een nabijgelegen plek waar voldoende dekking is en geen werkzaamheden plaatsvinden. Housnippen vluchten bij benadering;
- de aan te houden afstand is afhankelijk van de soort en dient te worden bepaald door een deskundige;
- wanneer een bomenrij of een langgerekte houtopstand wordt gerooid, die dienst doet als (essentiële) migratieroute voor vleermuizen, dan moet de lijnvormige structuur zo spoedig mogelijke (binnen enkele weken) worden hersteld. Dit dient plaats te vinden in de passieve periode van vleermuizen (november-december). Daarnaast dienen de aan te planten bomen de minimale maat 18-20 te hebben. Wanneer herstel van de lijnvormige structuur door middel van herplant niet mogelijk is, moet vooraf een ontheffing worden aangevraagd.

4.3.3 Graafwerkzaamheden

Graafwerkzaamheden omvatten alle werkzaamheden waarbij grond tot een diepte van ten minste 0,5 meter wordt geroerd. Hierdoor behoort ook het graven van sleuven voor de aanleg van kabels en leidingen tot deze categorie werkzaamheden. Voor het graven van watergangen en –partijen is een aparte paragraaf opgenomen, te weten 4.3.4.

Als er graafwerkzaamheden plaatsvinden waar beschermde soorten voorkomen, wordt de uitvoeringsdatum afgestemd op de instandhouding van deze soorten, conform de volgende uitgangspunten:
- op plaatsen waar beschermde planten voorkomen, worden deze voorafgaande aan het uitvoeren van graafwerkzaamheden, onder deskundige begeleiding, uitgestoken en op een geschikte locatie zo dicht mogelijk bij de huidige groeiplaats weer terug geplant;
- graafwerkzaamheden vinden in principe plaats buiten het broedseizoen van vogels (15 maart tot 15 juli); indien het niet mogelijk is de graafwerkzaamheden uit te voeren buiten het broedseizoen, mogen ze binnen het broedseizoen plaatsvinden, mits door onderzoek is komen vast te staan dat op de locatie geen broedende vogels (meer) aanwezig zijn. Bij het voorkomen van jaarrond beschermde nesten, is het aanvragen van een ontheffing noodzakelijk als er verbodsbepalingen overtreden worden;
- op plaatsen waar beschermde amfibieën, reptielen en zoogdieren voorkomen, mogen geen graafwerkzaamheden plaatsvinden in de overwinteringsperiode (1 november – 1 april). Deze periode van verschuiven afhankelijk van de weersomstandigheden.

Naast bovenstaande fasering in tijd zijn ook de volgende aanvullende maatregelen en/of voorschriften van toepassing:
- wanneer na het graven nog andere werkzaamheden moeten worden uitgevoerd, worden maatregelen genomen om te voorkomen dat hervestiging of herkolonisatie van beschermde soorten kan plaatsvinden. Daarvoor worden die terreinen regelmatig gemaaid, zodat er geen (natuurlijke) houtige beplanting kan groeien. Ook het vlak houden van het terrein kan de hervestiging van soorten (bijv. grondbroeders) tegengaan. Daarnaast is het dagelijks gebruik van het terrein een vorm van verstoring om (her)vestiging van beschermde soorten tegen te gaan. Echter verstoring mag alleen worden toegepast ter voorkoming van de vestiging van soorten en niet ter bestrijding van de al aanwezige soorten;
- bij tijdelijke opslag van grond moet worden voorkomen dat soorten als oeverzwaluw gaan nestelen in de taluds. Dit kan door middel van het realiseren van taluds die flauwer zijn dan 1:3 of het afdekken van gronde met doek. Mocht ondanks de voorzorgsmaatregelen onverhoopt toch oeverzwaluwen hebben genesteld in de opgeslagen grond, dan mag de grond niet eerder worden verwerkt totdat de oeverzwaluwen hun nesten vrijwillig hebben verlaten. Bovendien mogen binnen een afstand van minimaal 20 meter vanaf de nesten geen verstorende (graaf)werkzaamheden worden uitgevoerd.

4.3.4 Graven, afdammen, leegpompen en dempen van watergangen en -partijen

Deze paragraaf behelst alle graafwerkzaamheden aan watergangen en –partijen, inclusief de daaraan gelieerde activiteiten zoals het afdammen, leegpompen en dempen van watergangen.

Als er graafwerkzaamheden aan watergangen plaatsvinden op plaatsen waar beschermde soorten voorkomen, wordt de uitvoeringsdatum afgestemd op de instandhouding van deze soorten, conform het volgende uitgangspunt:

- de werkzaamheden worden uitgevoerd in de periode 15 juli tot 1 november, dat wil zeggen na het broedseizoen en de voortplantingsperiode en voor de winterslaap van amfibieën en reptielen. Deze periode kan verschuiven afhankelijk van de weersomstandigheden. Naast deze fasering in tijd, zijn ook de volgende aanvullende maatregelen en/of voorschriften van toepassing:
- voorafgaand aan het dempen of vergraven van een watergang wordt deze zoveel mogelijk vrijgemaakt van overige en streng beschermde planten. Voor zover het soorten zijn die lokaal door de ingreep in hun voorkomen worden bedreigd en als deze ingreep onvermijdelijk is, worden deze onder deskundige begeleiding ruim uitgestoken en op een zo dicht mogelijk bij de huidige groeiplaats geschikte locatie weer terug geplant;
- wanneer beschermde diersoorten door eerdergenoemde werkzaamheden worden bedreigd, worden deze voorafgaand aan de werkzaamheden onder deskundige begeleiding weggevangen en teruggeplaatst in geschikte biotopen in de directe omgeving;
- bij het voorkomen van de kleine modderkruiper kan de watergang ook worden leeggevist met behulp van electrovisserij;
- wanneer bij het dempen van een watergang leefgebied van beschermde soorten verdwijnt, wordt voorafgaand aan de dempingswerkzaamheden eerst voldoende nieuw habitat ingericht, zodat soorten hier meteen naar kunnen uitwijken;
- bij het dempen van een watergang wordt het water één richting uitgedreven naar de aangrenzende of naastliggende watergang, opdat aanwezige vissen, amfibieën en libellenlarven kunnen ontsnappen;
- bij het leegpompen van een watergang worden vissen, amfibieën en libellenlarven tijdig weggevangen en uitgezet in een geschikt biotoop in de directe omgeving. Dit dient te gebeuren door of onder (bege)leiding van een deskundige;
- bij het wegvangen/leegvissen van watergangen dient ook rekening te worden gehouden met het overzetten van planten en dieren die in symbiose leven met de overige en streng beschermde soorten (bijvoorbeeld waardplanten en zoetwatermosselen).

4.3.5 Renovatie en sloop van bouw- en civieltechnische kunstwerken

Onder deze paragraaf vallen alle renovatie- en sloopwerkzaamheden aan bouwwerken (woningen, etc.) en civieltechnische kunstwerken (viaducten, e.d.). Het verwijderen of aanpassen van straatmeubilair, zoals lichtmasten en verkeersborden, behoort niet tot het slopen van bouw- en civieltechnische kunstwerken omdat de kans op aanwezigheid van overige en streng beschermde soorten daarbij minimaal is. Bouw- en civieltechnische kunstwerken kunnen van belang zijn voor (muur)planten, (broed)vogels, zoogdieren (vleermuizen), amfibieën en reptielen. Vooral oude gebouwen vormen een geschikt leefgebied voor deze soorten.

Als er bouw- en civieltechnische kunstwerken gerenoveerd of gesloopt worden daar waar overige en streng beschermde soorten (bijlage 3) voorkomen, wordt de uitvoeringsdatum afgestemd op de instandhouding van deze soorten, conform de volgende uitgangspunten:

- groeiplaatsen van beschermde muurplanten worden in stand gehouden;
- bouw- en civieltechnische kunstwerken worden vóór de ingreep gecontroleerd op het voorkomen van onder meer vogels (uilen, huismussen, zwaluwen, etc.) en overwinterende amfibieën, reptielen en vleermuizen. Wanneer overige of streng beschermde soorten worden aangetroffen, worden geen werkzaamheden uitgevoerd tijdens het broedseizoen (15 maart – 15 aug in verband met de gierzwaluw), noch tijdens de winterslaap van overwinterende vleermuizen (1 november – 15 maart). Bij de aanwezigheid van vleermuizen in de te renoveren of te slopen bouw- en civieltechnische kunstwerken dient te allen tijde een ontheffing te worden aangevraagd.

Naast bovenstaande fasering in tijd, zijn ook de volgende aanvullende maatregelen en/of voorschriften van toepassing:
- wanneer vernietiging van groeiplaatsen onvermijdelijk is, wordt onder deskundige leiding de overige en streng beschermde muurplanten en –vegetaties in te slopen bouw- en civieltechnische kunstwerken, buiten de bloeitijd uitgestoken en elders in een geschikt biotoop teruggeplaatst. Omdat de aanwezigheid van de planten/vegetatie samen kan hangen met het soort bouwmateriaal waarop het groeit, verdient het de aanbeveling om delen van het bouw- of civieltechnisch kunstwerk mee over te plaatsen;
- indien tijdens het vooronderzoek geen vleermuizen of sporen die duiden op de aanwezigheid van vleermuizen worden aangetroffen in de te renoveren of te slopen bouw- of civieltechnische kunstwerken, worden de sloopwerkzaamheden binnen twee weken opgestart. Als er later wordt gesloopt, hanteert het Ministerie van EZ de regel dat binnen twee weken voor de sloop de gebouwen of civieltechnische kunstwerken nogmaals gecontroleerd moeten worden op de aanwezigheid van vleermuizen;
- mocht ondanks gedegen onderzoek onverhoopt tijdens het renoveren of slopen van bouw- of civieltechnische kunstwerken toch vleermuizen worden aangetroffen, dan wordt het werk onmiddellijk stilgelegd. Vervolgens wordt een vleermuisdeskundige (www.vleermuis.net) geraadpleegd, waarbij gekeken moet worden of het plan dusdanig kan worden gewijzigd, dat de aangetroffen soorten geen schade ondervinden. Mocht dit in redelijkheid niet mogelijk zijn, dan dient zo spoedig mogelijk contact te worden opgenomen met de Dienst Regelingen (zie par. 4.4.);
- wanneer bij het toepassen van tijdelijke verlichting ten behoeve van het uitvoeren van renovatie- of loopwerkzaamheden, in de nabijheid sprake is van een migratieroute van vleermuizen, wordt tussen zonsondergang en zonsopkomst de verlichting zodanig aangepast dat de migrerende vleermuizen hiervan geen hinder ondervinden. Dit kan door de lichtpunten minder hoog te plaatsen of door de lampen/armaturen aan de bovenkant af te schermen zodat het licht alleen omlaag schijnt;
- bij substantiële aantasting van groei- of verblijfplaatsen van overige en streng beschermde soorten, worden maatregelen genomen om bij herontwikkeling van de locatie nieuw leefgebied voor de desbetreffende planten en dieren te creëren. Hierbij valt te denken aan het gebruik van speciaal mortel voor muurplanten, nestgelegenheden voor vogels (zwaluwen, uilen, etc.) en holten voor vleermuizen. Feit blijft dat bij een substantiële aantasting te allen tijde een ontheffing moet worden aangevraagd.

4.3.6 Hei- en bouwwerkzaamheden & aanleggen van wegen en verhardingen

Alle werkzaamheden voor het realiseren van bouw- en kunstwerken en het aanleggen van wegen en verhardingen (het zogenaamde bouwrijp maken van een terrein of gebied) vallen onder deze paragraaf.

Bij werkzaamheden die in het kader van het bouwrijp maken van een terrein of gebied op locaties waar overige en streng beschermde soorten (bijlage 3) voorkomen, wordt de uitvoeringsdatum afgestemd op de instandhouding van deze soorten, conform de volgende uitgangspunten:
- op of nabij de (bouw)plaats broedende vogels, kramende (beschermde) zoogdieren en parende en ei-afzettende (beschermde) amfibieën worden in de te hanteren werkwijze ontzien;
- de werkzaamheden vinden bij voorkeur plaats in de daglichtperiode, zodat verstoring van de omgeving door bouwverlichting wordt voorkomen. Bij uitvoering van werkzaamheden in de nacht wordt de uitstraling van bouwverlichting naar de omgeving verhinderd;
- wanneer de bouwlocatie is gelegen in de nabijheid van een migratieroute van vleermuizen, wordt tussen zonsondergang en zonsopkomst de verlichting zodanig aangepast dat de migrerende vleermuizen hiervan geen hinder ondervinden. Dit kan door de lichtpunten minder hoog te plaatsen of door de lampen/armaturen aan de bovenkant af te schermen zodat het licht alleen omlaag schijnt.

Naast bovenstaande fasering in tijd zijn ook de volgende aanvullende maatregelen en/of voorschriften van toepassing:
- wanneer na (kleinschalige) graafwerkzaamheden nog andere werkzaamheden moeten worden uitgevoerd, worden maatregelen genomen om te voorkomen dat hervestiging of herkolonisatie van beschermde soorten kan plaatsvinden. Daarvoor worden die terreinen regelmatig gemaaid, zodat er geen (natuurlijke) houtige beplanting kan groeien. Ook het vlak houden van het terrein kan de hervestiging van soorten tegengaan. Daarnaast is het dagelijks gebruik van het terrein een

vorm van verstoring om (her)vestiging van beschermde soorten tegen te gaan. Echter de verstoring mag alleen worden toegepast ter voorkoming van de vestiging van soorten en niet ter bestrijding van de al aanwezige soorten. Indien over langere tijd geen zicht is op de start van bouwwerkzaamheden dan kan ook voor “tijdelijke” natuur worden gekozen;

- het plaatsen van een amfibieënscherm behoort ook tot de mogelijkheden om (her)vestiging of (her)kolonisatie van beschermde amfibieën en/of reptielen te voorkomen;
- bij tijdelijke opslag (tenzij langer dan 1 jaar) van grond moet worden voorkomen dat soorten als oeverzwaluw gaan nestelen in de taluds. Dit kan door middel van het realiseren van taluds die flauwer zijn dan 1:3 of het afdekken van grond met een doek. Mocht ondanks de voorzorgsmaatregelen onverhoopt toch oeverzwaluwen hebben genesteld in de opgeslagen grond, dan mag de grond niet eerder worden verwerkt totdat de oeverzwaluwen hun nesten vrijwillig hebben verlaten. Bovendien mogen binnen een afstand van minimaal 20 meter vanaf de nesten geen verstorende (graaf)werkzaamheden worden uitgevoerd.

5. INPASSING IN DE ORGANISATIE

Het hebben van een gedragscode Flora- en faunawet voor de gemeente Ridderkerk is geen doel op zich. Immers met deze gedragscode kan de gemeente gebruik maken van de mogelijkheden tot vrijstelling die de Flora- en faunawet biedt voor beschermde planten- en diersoorten. Dit is in feite het hoofddoel van de gedragscode.
Naast dit hoofddoel is er een aantal nevendoelen, te weten: een praktische en natuurvriendelijke aanpak van werkzaamheden in de openbare ruimte, beperken van de administratieve last rond aanvragen van ontheffingen, verkleinen van de uitvoeringstijd en verminderen van de uitvoeringskosten.
Om deze gedragscode niet alleen een papieren document te laten zijn, wordt in dit hoofdstuk aangegeven hoe deze wordt gecommuniceerd, gecontroleerd en geactualiseerd.

5.1 Informatieoverdracht van gemeente Ridderkerk

De gemeente Ridderkerk hecht er waarde aan dat deze gedragscode door een ieder die er belang bij heeft, kan worden geraadpleegd. Daartoe wordt de goedgekeurde gedragscode op de website van de gemeente Ridderkerk (www.ridderkerk.nl) geplaatst.

Voor derden is de goedgekeurde gedragscode opvraagbaar bij de gemeente. Wijzigingen in de gedragscode van de gemeente Ridderkerk worden via de Combinatie van de gemeente gecommuniceerd.

Daarnaast is het van belang dat binnen de organisatie van de gemeente een ieder die te maken heeft met beheer & onderhoud, ruimtelijke ontwikkelingen en regelgeving en handhaving op de hoogte is van het bestaan en de inhoud van deze gedragscode. Na goedkeuring van deze gedragscode wordt middels interne communicatie het bestaan en de inhoud de gedragscode uitgedragen. Daarvoor wordt ook een populaire versie gemaakt. Ook wordt het belang van de Natuurwaardenkaart onderschreven. De gemaakte plattegrond in het GIS programma is daarbij een nuttig naslagwerk.

5.2 Controleerbaarheid van werken volgens de gedragscode

Het belangrijkste bij het werken volgens een goedgekeurde gedragscode is dat dit aantoonbaar gebeurt. Hierbij speelt registratie een belangrijke rol. Immers bij controle of onderzoek door de AID of politie moet een aannemer kunnen laten zien dat hij zich houdt aan de Flora- en faunawet. Tijdens bouwvergaderingen en/of werkbesprekingen moet de Flora- en faunawet een vast aandachtspunt zijn. De thema's die dan moeten worden besproken en vastgelegd, zijn: planning, wijze van uitvoering, voorkomen van verstoring en eventuele afwijkingen van de gedragscode als gevolg van calamiteiten of gevaarzetting. Voor het vastleggen van afspraken, inventarisatieresultaten en maatregelen moet gebruik worden gemaakt van de formulieren uit de bijlagen 5 en 6. Het is de verantwoordelijkheid van de projectleiders, opzichters en toezichthouders om deze formulieren te gebruiken en deze aan te leveren bij de afdeling Beheer en Onderhoud, verantwoordelijk voor het naleven van deze gedragscode.

5.3 Actualisatie van de gedragscode en de verspreidingsgegevens

In de afgelopen tijd is gebleken dat de bescherming van plant- en diersoorten aan verandering onderhevig is. Deze veranderingen kunnen in bepaalde gevallen ook gevolgen hebben voor deze gedragscode en de daarin beschreven uitgangspunten en handelingen, die ervoor zorgen dat schade aan beschermde plant- en diersoorten tot een minimum wordt beperkt en/of ergens anders wordt gecompenseerd. Het is dan ook van groot belang dat steeds volgens de meest recente wet- en regelgeving wordt gewerkt, om derhalve niet te worden geconfronteerd met de gevolgen van recent beschermde soorten of aanscherpingen van regelgeving (jurisprudentie). Om dit probleem te ondervangen wordt de gedragscode regelmatig worden geverifieerd en indien nodig worden geactualiseerd.

Verder is het van belang dat de verspreiding van plant- en diersoorten in de gemeente periodiek wordt geactualiseerd. Immers de kennis van de soortenverspreiding berust op momentopnamen, zodat het

kan voorkomen dat bepaalde soorten niet zijn waargenomen. Oorzaken hiervan zijn dat niet elke soort even gemakkelijk kan worden gevonden of dat niet elke soort elk jaar wordt aangetroffen. Ook de steeds optredende veranderingen in de verspreiding van plant- en diersoorten is een reden om regelmatig een inventarisatie uit te voeren. Diverse oorzaken kunnen namelijk het verspreidingsgebied van soorten kleiner of juist groter maken. Hierbij valt niet alleen te denken aan verandering in klimaat- en weerfactoren (temperatuur, neerslag, etc.) maar ook aan veranderingen in de waterhuishouding (grondwaterspiegel, waterkwaliteit, etc.) en inrichting van het landschap.

De beschermde soorten, voor zover gevonden, zijn opgenomen in de Natuurwaardenkaart 2014. Door monitoring, onderzoeken en inventarisaties vindt jaarlijks een bijstelling van de kaart plaats. Immers soorten komen en soorten gaan. Bovendien komen in de gemeente nog diverse gebieden voor waar onvoldoende gegevens van bekend zijn. Door nader onderzoek in deze gebieden ontstaat een goed beeld van het voorkomen van beschermde plant- en diersoorten.

5.4 Vervolgacties

De afdeling Beheer en Uitvoering neemt een pro-actieve rol bij het uitdragen van de gedragscode Flora- en faunawet. De insteek hierbij is het enthousiasmeren van betrokkenen om het belang van het beschermen van flora en fauna in te zien. Een dergelijke benadering levert doorgaans een positief resultaat op. Het moet voorkomen dat ingrijpen achteraf tot het verleden behoort.

Na goedkeuring van de gedragscode Flora- en faunawet worden de lopende (onderhouds)bestekken getoetst op conflicterende zaken. Voorkomende conflicten worden door middel van een besteks-wijziging opgelost. Het is ook de ambitie om met behulp van deze gedragscode een meer natuurlijke vorm van beheer door te voeren, dat gericht is op het vergroten van de biodiversiteit en meer natuurwaarde. Dit heeft een positief effect op de ruimte voor inheemse planten en dieren.

Daarnaast maakt de Afdeling Beheer en Uitvoering jaarlijks een verslag waarbij door middel van een kort overzicht de belangrijkste activiteiten en ontwikkelingen in dat jaar worden weergegeven.
De verslaglegging geeft na een aantal jaren een goed beeld van de ontwikkelingen voor wat betreft de gedragscode Flora- en faunawet op de lange termijn. Dit is immers van belang voor het monitoren, evalueren en eventueel bijstellen van de gedragsregels en/of –code.

Met dit alles wil het college de uitstraling van Ridderkerk als groene gemeente continueren.

Bijlage 1.

Natuurwaardenkaart.

De Natuurwaardenkaart is als los document bij deze gedragscode gevoegd.

Naast het document is ook een digitale plattegrond van de gemeente beschikbaar. Op deze digitale kaart staan de tot heden aangetroffen beschermde plant- en diersoorten en jaarrond te beschermen vogelbroedplaatsen.

Bijlage 2A.

In tabel 1 van het ‘Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten’ is een aantal soorten opgenomen waarvoor in beginsel een vrijstelling geldt, mits er voldoende algemene voorzorgsmaatregelen worden genomen.

Tabel 1: Algemene soorten			
Zoogdieren		*Mieren*	
Aardmuis	*Microtus agrestis*	Behaarde Rode Bosmier	*Formica rufa*
Bosmuis	*Apodemus sylvaticus*	Kale Rode Bosmier	*Formica polyctena*
Dwergmuis	*Micromys minutus*	Stronkmier	*Formica truncorum*
Bunzing	*Mustela putorius*	Zwartrugbosmier	*Formica pratensis*
Dwergspitsmuis	*Sorex minutus*		
Egel	*Erinaceus europeus*	*Slakken*	
Gewone Bosspitsmuis	*Sorex araneus*	Wijngaardslak	*Helix pomatia*
Haas	*Lepus europeus*		
Hermelijn	*Mustela erminea*	*Vaatplanten*	
Huisspitsmuis	*Crocidura russula*	Aardaker	*Lathyrus tuberosus*
Konijn	*Oryctolagus cuniculus*	Akkerklokje	*Campanula rapunculoides*
Mol	*Talpa europea*	Brede Wespenorchis	*Epipactis helleborine*
Ondergrondse Woelmuis	*Pitymys subterraneus*	Breed Klokje	*Campanula latifolia*
Ree	*Capreolus capreolus*	Dotterbloem*	*Caltha palustris*
Rosse Woelmuis	*Clethrionomys glareolus*	Gewone Vogelmelk	*Ornithogalum umbellatum*
Tweekleurige Bosspitsmuis	*Sorex coronatus*	Grasklokje	*Campanula rotundifolia*
Veldmuis	*Microtus arvalis*	Grote Kaardenbol	*Dipsacus fullonum*
Vos	*Vulpes vulpes*	Kleine Maagdenpalm	*Vinca minor*
Wezel	*Mustela nivalis*	Knikkende Vogelmelk	*Ornithogalum nutans*
Woelrat	*Arvicola terrestris*	Koningsvaren	*Osmunda regalis*
		Slanke Sleutelbloem	*Primula elatior*
Reptielen en amfibieën		Zwanebloem	*Butomus umbellatus*
Bruine Kikker	*Rana temporaria*		
Gewone Pad	*Bufo bufo*		
Middelste Groene Kikker	*Rana esculenta*		
Kleine Watersalamander	*Triturus vulgaris*		
Meerkikker	*Rana ridibunda*		
		**m.u.v. Spindotterbloem*	

Bijlage 2B.

Deze gedragscode heeft betrekking op de in de tabel 2 en 3 van het 'Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten' opgenomen soorten.

Tabel 2: Overige soorten			
Zoogdieren			
Damhert	*Dama dama*	Groene Nachtorchis	*Coeloglossum viride*
Edelhert	*Cervus elaphus*	Groensteel	*Asplenium viride*
Eekhoorn	*Sciurus vulgaris*	Grote Keverorchis	*Listera ovata*
Grijze Zeehond	*Halichoerus grypus*	Grote Muggenorchis	*Gymnadenia conopsea*
Grote Bosmuis	*Apodemus flavicollis*	Gulden Sleutelbloem	*Primula veris*
Steenmarter	*Martes foina*	Harlekijn	*Orchis morio*
Wild Zwijn	*Sus scrofa*	Herfstschroeforchis	*Spiranthes spiralis*
		Hondskruid	*Anacamptis pyramidalis*
Reptielen en amfibieën		Honingorchis	*Herminium monorchis*
Alpenwatersalamander	*Triturus alpestris*	Jeneverbes	*Juniperus communis*
Levendbarende Hagedis	*Lacerta vivipara*	Klein Glaskruid	*Parietaria judaica*
		Kleine Keverorchis	*Listera cordata*
Dagvlinders		Kleine Zonnedauw	*Drosera intermedia*
Moerasparelmoervlinder	*Euphydryas aurinia*	Klokjesgentiaan	*Gentiana pneumonanthe*
Vals Heideblauwtje	*Lycaeides idas*	Koraalwortel	*Corallorhiza trifida*
		Kruisbladgentiaan	*Gentiana cruciata*
Vissen		Lange Ereprijs	*Veronica longifola*
Bermpje	*Noemacheilus barbatulus*	Lange Zonnedauw	*Drosera anglica*
Kleine Modderkruiper	*Cobitis taenia*	Mannetjesorchis	*Orchis mascula*
Meerval	*Silurus glanis*	Maretak	*Viscum album*
Rivierdonderpad	*Cottus gobio*	Moeraswespenorchis	*Epipactis palustris*
		Muurbloem	*Erysimum cheiri*
Vaatplanten		Parnassia	*Parnassia palustris*
Aangebrande Orchis	*Orchis ustulata*	Pijlscheefkelk	*Arabis hirsuto sagittata*
Aapjesorchis	*Orchis simia*	Poppenorchis	*Aceras anthropophorum*
Beenbreek	*Narthecium ossifragum*	Prachtklokje	*Campanula persicifolia*
Bergklokje	*Campanula rhomboidalis*	Purperorchis	*Orchis purpurea*
Bergnachtorchis	*Platanthera chlorantha*	Rapunzelklokje	*Campanula rapunculus*
Bijenorchis	*Ophrys apifera*	Rechte Driehoeksvaren	*Gymnocarpium robertianum*
Blaasvaren	*Cystopteris fragilis*	Rietorchis	*Dactylorhiza majalis praetermissa*
Blauwe Zeedistel	*Eryngium maritimum*	Ronde Zonnedauw	*Drosera rotundifolia*
Bleek Bosvogeltje	*Cephalantera damasonium*	Rood Bosvogeltje	*Cephalanthera rubra*
Bokkenorchis	*Himantoglossum hircinum*	Ruig Klokje	*Campanula trachelium*
Brede Orchis	*Dactylorhiza majalis majalis*	Schubvaren	*Ceterach officinarum*
Bruinrode Wespenorchis	*Epipactis atrorubens*	Slanke Gentiaan	*Gentianella amarella*
Daslook	*Allium ursinum*	Soldaatje	*Orchis militaris*
Dennenorchis	*Goodyera repens*	Spaanse Ruiter	*Cirsium dissectum*
Duitse Gentiaan	*Gentianella germanica*	Spindotterbloem	*Caltha palustris subsp. araneosa*
Franjegentiaan	*Gentianella ciliata*	Steenanjer	*Dianthus deltoides*
Geelgroene Wespenorchis	*Epipactis muelleri*	Steenbreekvaren	*Asplenium trichomanes*
Gele Helmbloem	*Pseudofumaria lutea*	Stengelloze Sleutelbloem	*Primula vulgaris*
Gevlekte Orchis	*Dactylorhiza maculata*		

Stengelomvattend Havikskruid	*Hieracium amplexicaule*		
Stijf Hardgras	*Catapodium rigidum*	Wilde Herfsttijloos	*Colchicum autumnale*
Tongvaren	*Asplenium scolopendrium*	Wilde Kievitsbloem	*Fritillaria meleagris*
Valkruid	*Arnica montana*	Wilde Marjolein	*Origanum vulgare*
Veenmosorchis	*Hammarbya paludosa*	Wit Bosvogeltje	*Cephalanthera longifolia*
Veldgentiaan	*Gentianella campestris*	Witte Muggenorchis	*Pseudorchis albida*
Veldsalie	*Salvia pratensis*	Zinkviooltje	*Viola lutea calaminaria*
Vleeskleurige Orchis	*Dactylorhiza incarnata*	Zomerklokje	*Leucojum aestivum*
Vliegenorchis	*Ophrys insectifera*	Zwartsteel	*Asplenium adiantum-nigrum*
Vogelnestje	*Neottia nidus-avis*		
Voorjaarsadonis	*Adonis vernalis*	*Kevers*	
Wantsenorchis	*Orchis coriophora*	Vliegend Hert	*Lucanus cervus*
Waterdrieblad	*Menyanthes trifoliata*		
Weideklokje	*Campanula patula*	Kreeftachtigen	
Welriekende Nachtorchis	*Platanthera bifolia*	Rivierkreeft	*Astacus astacus*
Wilde Gagel	*Myrica gale*		

Bijlage 2C.

Tabel 3: Soorten bijlage IV HR/bijlage 1 AMvB			
Zoogdieren			
Das	*Meles meles*	Veenhooibeestje	*Coenonympha tullia*
Boommarter	*Martes martes*	Veldparelmoervlinder	*Melitaea cinxia*
Eikelmuis	*Eliomys quercinus*	Woudparelmoervlinder	*Melitaea diamina*
Gewone Zeehond	*Phoca vitulina*	Zilvervlek	*Clossiana euphrosyne*
Veldspitsmuis	*Crocidura leucodon*		
Waterspitsmuis	*Neomys fodiens*	*Vaatplanten*	
		Groot Zeegras	*Zostera marina*
Reptielen en amfibieën			
Adder	*Vipera berus*	**Bijlage IV HR**	
Hazelworm	*Anguis fragilis*	*Zoogdieren*	
Ringslang	*Natrix natrix*	Baardvleermuis	*Myotis mystacinus*
Vinpootsalamander	*Triturus helveticus*	Bechstein's Vleermuis	*Myotis bechsteinii*
Vuursalamander	*Salamandra salamandra*	Bever	*Castor fiber*
		Bosvleermuis	*Nyctalus leisleri*
Vissen		Brandt's Vleermuis	*Myotis brandtii*
Beekprik	*Lampetra planeri*	Bruinvis	*Phocoena phocoena*
Bittervoorn	*Rhodeus cericeus*	Euraziatische Lynx	*Lynx lynx*
Elrits	*Phoxinus phoxinus*	Franjestaart	*Myotis nattereri*
Gestippelde Alver	*Alburnoides bipunctatus*	Gewone Dolfijn	*Delphinus delphis*
Grote Modderkruiper	*Misgurnus fossilis*	Gewone Dwergvleermuis	*Pipistrellus pipistrellus*
Rivierprik	*Lampetra fluviatilis*	Gewone Grootoorvleermuis	*Plecotus auritus*
		Grijze Grootoorvleermuis	*Plecotus austriacus*
Dagvlinders		Grote Hoefijzerneus	*Rhinolophus ferrumequinum*
Bruin Dikkopje	*Erynnis tages*	Hamster	*Cricetus cricetus*
Dwergblauwtje	*Cupido minimus*	Hazelmuis	*Muscardinus avellanarius*
Dwergdikkopje	*Thymelicus acteon*	Ingekorven Vleermuis	*Myotis emarginatus*
Groot Geaderd Witje	*Aporia crataegi*	Kleine Dwergvleermuis	*Pipistrellus pygmaeus*
Grote IJsvogelvlinder	*Limenitis populi*	Kleine Hoefijzerneus	*Rhinolophus hipposideros*
Heideblauwtje	*Plebejus argus*	Laatvlieger	*Eptesicus serotinus*
Iepepage	*Strymonidia w-album*	Meervleermuis	*Myotis dasycneme*
Kalkgraslanddikkopje	*Spialia sertorius*	Mopsvleermuis	*Barbastella barbastellus*
Keizersmantel	*Argynnis paphia*	Noordse Woelmuis	*Microtus oeconomus*
Klaverblauwtje	*Cyaniris semiargus*	Otter	*Lutra lutra*
Purperstreepparelmoervlinder	*Brenthis ino*	Rosse Vleermuis	*Nyctalus noctula*
Rode Vuurvlinder	*Palaeochrysophanus hippothoe*	Ruige Dwergvleermuis	*Pipistrellus nathusii*
Rouwmantel	*Nymphalis antiopa*	Tuimelaar	*Tursiops truncatus*
Tweekleurig Hooibeestje	*Coenonympha arcania*	Tweekleurige Vleermuis	*Vespertilio murinus*
Veenbesparelmoervlinder	*Bolaria aquilonais*	Vale Vleermuis	*Myotis myotis*
Watervleermuis	*Myotis daubentonii*		

Wilde Kat	*Felis silvestris*		
Witflankdolfijn	*Lagenorhynchus acutus*		
Witsnuitdolfijn	*Lagenorhynchus albirostris*		
Reptielen en amfibieën		*Vervolg libellen*	
Boomkikker	*Hyla arborea*	Noordse Winterjuffer	*Sympecma paedisca*
Dikkopschildpad	*Caretta caretta*	Oostelijke Witsnuitlibel	*Leucorrhinia albifrons*
Geelbuikvuurpad	*Bombina variegata*	Rivierrombout	*Stylurus flavipes*
Gladde Slang	*Coronella austriacus*	Sierlijke Witsnuitlibel	*Leucorrhinia caudalis*
Heikikker	*Rana arvalis*		
Kamsalamander	*Triturus cristatus*	*Vissen*	
Knoflookpad	*Pelobates fuscus*	Houting	*Conegonus oxyrrhynchus*
Muurhagedis	*Podarcis muralis*	Steur	*Acipenser sturio*
Poelkikker	*Rana lessonae*		
Rugstreeppad	*Bufo calamita*	*Vaatplanten*	
Soepschildpad	*Chelonia mydas*	Drijvende Waterweegbree	*Luronium natans*
Vroedmeesterpad	*Alytes obstetricans*	Groenknolorchis	*Liparis loeselii*
Zandhagedis	*Lacerta agilis*	Kruipend Moerasscherm	*Apium repens*
		Zomerschroeforchis	*Spiranthes aestivalis*
Dagvlinders			
Donker Pimpernelblauwtje	*Maculinea nausithous*	*Kevers*	
Grote Vuurvlinder	*Lycaena dispar*	Brede Geelrandwaterroofkever	*Dytiscus latissimus*
Pimpernelblauwtje	*Maculinea teleius*	Gestreepte Waterroofkever	*Graphoderus bilineatus*
Tijmblauwtje	*Maculinea arion*	Heldenbok	*Cerambyx cerdo*
Zilverstreephooibeestje	*Coenonympha hero*	Juchtleerkever	*Osmoderma eremita*
		Vermiljoenkever	*Cucujus cinnaberinus*
Libellen			
Bronslibel	*Oxygastra curtisii*	*Tweekleppigen*	
Gaffellibel	*Ophiogomphus cecilia*	Bataafse Stroommossel	*Unio crassus*
Gevlekte Witsnuitlibel	*Leucorrhinia pectoralis*	Platte Schijfhoren	*Anisus vorticulus*
Groene Glazenmaker	*Aeshna viridis*		

Bijlage 3:

Lijst jaarrond beschermde vogelnesten.	aanwezig in bebouwde omgeving	aanwezig in groen-/natuurgebieden
Boomvalk	nee	ja
Buizerd	nee	ja
Gierzwaluw	ja	nee
Grote gele kwikstaart	nee	ja
Havik	nee	ja
Huismus	ja	nee
Kerkuil	ja	nee
Oehoe	nee	ja
Ooievaar	ja	nee
Ransuil	nee	ja
Roek	ja	nee
Slechtvalk	ja	nee
Sperwer	nee	ja
Steenuil	ja	nee
Wespendief	nee	ja
Zwarte wouw	nee	ja
Niet jaarrond beschermd, inventarisatie wel gewenst		
Blauwe reiger	ja	ja
Boerenzwaluw	ja	nee
Bonte vliegenvanger	ja	ja
Boomklever	ja	ja
Boomkruiper	ja	ja
Bosuil	nee	ja
Brilduiker	nee	ja
Draaihals	nee	ja
Eidereend	nee	ja
Ekster	ja	nee
Gekraagde roodstaart	ja	ja
Glanskop	ja	ja
Grauwe vliegenvanger	ja	ja
Groene specht	nee	ja
Grote bonte specht	nee	ja
Hop	nee	ja
Huiszwaluw	ja	nee
IJsvogel	nee	ja
Kleine bonte specht	nee	ja
Kleine vliegenvanger	ja	ja
Koolmees	ja	ja
Kortsnavelboomkruiper	ja	ja
Oeverzwaluw	ja	ja
Pimpelmees	ja	ja
Raaf	nee	ja
Ruigpootuil	nee	ja
Spreeuw	ja	ja
Tapuit	nee	ja
Torenvalk	ja	ja
Zeearend	nee	ja
Zwarte kraai	ja	ja
Zwarte mees	ja	ja
Zwarte roodstaart	ja	ja
Zwarte specht	nee	ja

Bijlage 4: Definities

- **Algemene Inspectiedienst (AID**)
De Algemene Inspectiedienst (AID) is de controle- en opsporingsdienst van het Ministerie EZ Naast met de controle op bijv. de Bestrijdingsmiddelenwetgeving, de Meststoffenwetgeving en de Visserijwet, is deze dienst ook belast met de controle en de opsporing in het kader van de Flora- en faunawet. Het telefoonnummer van de meldkamer van de AID is 045 – 546 62 30.

- **Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB)**
Nadere uitwerking van een wet(sartikel).

- **Bestek**
Een bestek is een complete omschrijving en beschrijving van een uit te voeren werk, inclusief de bij het werk horende bestektekening en werktekeningen én inclusief de van toepassing zijnde administratie en wettelijke regelingen en bepalingen.

- **Biodiversiteit**
Variatie onder levende organismen, afkomstig uit zeer uiteenlopende gebieden (zoals land, zee en zoet water) en van de ecologische systemen waarvan zij deel uitmaken. Dit omvat zowel diversiteit binnen de soort, tussen soorten als van ecosystemen.

- **Biotoop** Zie Habitat

- **Broedseizoen**
De grove lijn is dat het broedseizoen van 15 maart tot en met 15 juli duurt, omdat vooral in deze periode veel vogels broeden. De bescherming van de vogels is echter niet gebaseerd op een datum, maar op het daadwerkelijke broedseizoen. Dat kan ook al voor 15 maart of na 15 juli zijn.
Het broedseizoen begint namelijk niet pas wanneer de eieren zijn gelegd, maar gaat al van start met de paarvorming, territoriumafbakening en het bouwen van nesten.

- **Dienst Regelingen**
De Dienst Regelingen van het Ministerie van EZ is een uitvoeringsorganisatie van Europese en nationale regelingen. De dienst streeft naar een effectieve en klantgerichte uitvoering van overheidsregelingen. Ook verzorgt zij vergunningsregelingen, waaronder vergunningen in het kader van de Flora- en faunawet. Het telefoonnummer van de Dienst Regelingen is 0800 – 233 33 22.

- Gunningscriterium
In de aan te besteden bestekken moet een criterium worden genoemd waarop het bestek wordt gegund. Hierbij is keuze uit twee criteria, te weten ‘de laagste prijs’ en de ‘economisch meest voordelige inschrijving ‘. Is het gunningscriterium de economisch meest voordelige inschrijving, dan kunnen naast de prijs ook andere criteria worden gesteld die variëren al naar gelang de aard van de opdracht (bijv. kwaliteit, plan van aanpak, etc.)

- Habitat
Een habitat omvat de plaatsen waar een bepaald organisme voorkomt, de abiotische en biotische factoren van die plaatsen voldoen aan de eisen en toleranties die het organisme stelt om te kunnen overleven, groeien en voortplanten. Het begrip habitat wordt vaak verward met het begrip biotoop. Echter een biotoop beschrijft het geografische gebied waar een organisme leeft, terwijl een habitat uitgaat van de abiotische en biotische eisen van een organisme.

- Habitatrichtlijn
Europese richtlijn die zowel soorten als hun habitats beschermt. Vogels worden niet door deze richtlijn beschermd, maar door de Vogelrichtlijn.

- Natuurkalender
Een natuurkalender geeft gedetailleerde informatie over gevoelige en minder-gevoelige perioden voor afzonderlijke soorten of soortgroepen.

- Ontheffing

Een ontheffing is een besluit waarbij in een individueel concreet geval een uitzondering op een wettelijk verbod wordt gemaakt.

- Tabel 1-, 2- of 3 -soorten
Mate waarin een soort in Nederland is beschermd door de Flora- en faunawet. Voor tabel 1-soorten geldt een algemene vrijstelling. Voor tabel 2- en tabel 3-soorten is normaliter een ontheffing van de Flora- en faunawet noodzakelijk. Voor bestendig beheer en onderhoud en bestendig gebruik kan een vrijstelling gelden wanneer men beschikt over een door het Ministerie van EZ goedgekeurde gedragscode en deze ook toegepast.
Bij ruimtelijke ontwikkeling moet voor tabel 3-soorten, ook wanneer met beschikt over een goedgekeurde gedragscode, een ontheffing worden aangevraagd.

- Vogelrichtlijn
Europese richtlijn die zowel vogelsoorten als hun habitats beschermt (zie ook Habitatrichtlijn)

- Vrijstelling
Een vrijstelling is een algemeen geldende uitzondering op een wettelijk verbod voor een (bepaalde) categorie van gevallen.

- Waardplant
Een waardplant is een plant waarop een organisme (bijv. vlinder) de bestanddelen vindt die nodig zijn voor de groei en vermeerdering van het organisme. De grote brandnetel is bijvoorbeeld de waardplant voor de dagpauwoog en de kleine vos.

- Wezenlijke invloed
Met de term ‘wezenlijke invloed’ wordt gedoeld op de cruciale negatieve invloed op de soort.

- Zorgvuldig handelen
Met de term ‘zorgvuldig handelen’ wordt bedoeld dat een ieder voldoende zorg in acht neemt voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving. Deze zorg houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten gevolgen voor flora of fauna kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten voorzover zulks in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voorzover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.

Bijlage 5

Formulier voor het vastleggen van inventarisatie resultaten en maatregelen			
Locatie van inventarisatie: Datum inventarisatie:		Naam inventariseerder: Handtekening inventariseerder:	
aangetroffen soort	aantal	locatie gemarkeerd op kaart en/of in terrein	te nemen maatregelen om de soort te ontzien bij de uitvoering van de werkzaamheden
planten:			
vleermuizen:			
overige soorten zoogdieren:			
vogels met tijdelijke verblijfplaats:			
vogels met vaste verblijfplaats:			
vissen:			
amfibiën en reptielen:			
libellen:			
vlinders:			

ingevuld formulier opsturen naar afdeling Beheer en Uitvoering

Bijlage 6:

Formulier voor het vastleggen van afspraken		
Locatie:	**datum:**	**projectnaam:**

te sparen elementen:	*locatie gemarkeerd op kaart:*	*locatie aangetroffen en gemarkeerd in het veld:*
groeiplaatsen beschermde planten:		
Verblijfplaatsen van vleermuizen in kieren, spleten ed. in bomen en bebouwing		
nesten van vogels met een vaste verblijfplaats (bijv. spechten, uilen roofvogels		
Andere te sparen elementen		

Uit te voeren beschermde maatregelen	**Beschermde maatregelen niet onvoldoende of anders toegepast (inclusief reden)**
■ *Afstemmen uitvoeringsdatum op het in stand houden van de beschermde soorten* ■ *Tijdens werkzaamheden controleren op voorkomen of hervestiging van beschermde soorten* ■ *Beschermde plantensoorten uitsteken, in depot zetten en terugplanten* ■ *Minimaal … meter afstand houden tot groeiplaats beschermde flora* ■ *Opzoeken verblijfplaatsen (holen, nesten) van beschermde fauna* ■ *Minimaal … meter afstand houden tot verblijfplaats van beschermde fauna* ■ *Maatregelen om vestiging van broedvogels te voorkomen (wapperende linten, grasvegetatie kort houden / dagelijks betreden, etc.)* ■ *Wegvangen of isoleren van vissen en amfibieën* ■ *Op de kant gedeponeerd schoonsel of bagger controleren op het voorkomen van beschermde fauna en deze terugzetten* ■ …… **……**	

Overige afspraken:	
Opdrachtnemer / aannemer:	***Opdrachtnemer / aannemer:***
Datum:	***Datum:***
Plaats:	***Plaats:***
Paraaf / handtekening	***Paraaf / handtekening:***